

SIAMO DI NUOVO INSIEME

NR. 107-108 • SERIE NOUĂ • OCTOMBRIE - DECEMBRIE 2021

REVISTA ASOCIAȚIEI ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT.

FONDATĂ ÎN 2007 • ISSN 1843-2085 • REVISTĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT.

CU SPRIJINUL FINANCIAR AL GUVERNULUI ROMÂNIEI, PRIN DEPARTAMENTUL PENTRU RELAȚII INTERNAȚIONALE

O temă de reflecție bună, pentru perioada aceasta. Încotro ne îndreptăm?

Cine se gândeau cu câtva timp în urmă că vom fi puși în situații din ce în ce mai dificile, pe de-o parte legate de pandemia de COVID-19, virus care, la rândul său (cred că tot legat de dinamismul vieții cotidiene) se tot modifică și el din varianta Delta în varianta mai nouă Omicron, iar pe de altă parte de efectele sale ce se resimt atât în economie, cât și în viața politică?

Se pare că previziunile pe care le făceam cu ceva timp în urmă legate de topirea doctrinelor la vîrful politicii s-au adeverit. Nu pot spune că este un lucru bun sau rău, dat fiind contextul în care ne regăsim, dar cu certitudine pot spune că lumea nu va mai fi aşa cum a fost. Constat că, din punct de vedere al drepturilor omului (și nu o spun numai eu), s-au proferat, ori din neștiință, ori din răutate, o serie de practici care mai devreme sau mai târziu se vor întoarce împotriva promotorilor lor pentru că, nu-i aşa?, totul se plătește pe lumea aceasta. Unele dintre aceste practici – am și spus-o de la tribuna Parlamentului – au fost adoptate și promovate de către regimul nazist, plecând de la instituirea certificatului de apartenență la rasa ariană (*der Ahnenpass*), până la difuzarea pe întreg teritoriul Germaniei Naziste a unor afișe în care erau prezentate profiluri de tineri naziști în paralel cu profiluri de tineri evrei, purtând mesajul „Sufletul rasei vorbește din față”. Dar, din fericire pentru mine, nu am găsit nicio asemănare care să îmi creeze vreun sentiment de apreciere sau respingere

Un buon tema di riflessione, per questo periodo. In che direzione stiamo andando?

Chi pensava fino a poco tempo fa che avremo vissuto situazioni sempre più difficili, per un verso provocate dalla pandemia di COVID-19, virus che, a sua volta (credo anche quello legato al dinamismo della vita quotidiana) continua a modificarsi dalla variante Delta alla nuova variante Omicron, e d'altra parte a causa dei suoi effetti, che si fanno sentire tanto sull'economia quanto nella vita politică?

A quanto pare, le previsioni fatte qualche tempo fa in merito alla fusione delle doctrine in cima alla politica si sono avvurate. Non posso dire se sia un bene o un male, considerando il contesto in cui ci ritroviamo, ma con certezza posso affermare che il mondo non sarà più ciò che è stato. Costato come, dal punto di vista dei diritti dell'uomo (e non sono l'unico a dirlo), siano state paventate, forse per mancanza di conoscenza, forse per cattiveria, alcune pratiche che presto o tardi si ritorceranno contro i loro promotori perché, non è così?, tutto si paga a questo mondo. Alcune di queste pratiche – l'ho detto anche dalla tribuna del Parlamento – sono state adottate e promosse da parte del regime nazista, a partire dall'istituzione del certificato d'appartenenza alla razza ariana (*der Ahnenpass*), fino alla diffusione sull'intero territorio della Germania Nazista di alcuni manifesti in cui erano presentati i profili dei giovani naziști, confrontati parallelamente con quelli dei giovani ebrei, con il messaggio «Lo spirito della razza si manifesta dal volto». Ma, fortunatamente per me, non ho trovato nessuna somiglianza che mi provocasse un qualche sen-

la adresa celor de pe afiș. Așadar, în ceea ce privește adoptarea acestor practici *eugenice*, aspectul identitar pe care unii au dorit să îl promoveze prin interpretarea forțată dată termenului de „eugenie” este doar extras din context, nu își are locul și nici rostul, parcă dorind să minimizeze și să ducă în derizoriu efectul pe care aceste măsuri le vor avea asupra întregii populații care trebuie să fie lăsată să aleagă asupra propriei persoane și a binelui propriu.

Este, totodată, o realitate că la momentul discuției asupra proiectului de lege privind instituirea acestor măsuri, avizul comisiilor de specialitate a fost unul negativ, reprezentanții societății civile afirmând, de asemenea, că aceste practici sunt eugenice, interzise în primul rând de Carta Europeană a Drepturilor Omului – act normativ foarte important – dar și de încă douăsprezece tratate, acte normative și rapoarte care sunt la rândul lor încălcate prin adoptarea cadrului normativ referitor la vaccinarea obligatorie și instituirea „instrumentului” certificatul verde.

Revin la întrebarea anterioară, în condițiile în care acte normative cu impact major asupra ordinii publice și siguranței cetățeanului, nu în ultimul rând asupra securității naționale, nu își mai regăsesc aplicarea, multe persoane făcând din aceste vremuri „o oportunitate” pentru a promova hazardul și, mai grav, abuzul, sub acoperirea „legitimă” de combatere a pandemiei de COVID-19 și pentru agresarea, mai mult sau mai puțin conștientă, a majorității populației. Cred că termenul potrivit pentru astfel de vremuri ar fi cel de „distopie”. Deci QUO VADIS?

Quo Vadis?

mento d'apprezzamento o di rifiuto rispetto ai volti sul manifesto. Perciò, in merito all'adozione di queste pratiche *eugenetiche*, l'aspetto identitario che

alcuni desiderano promuovere tramite un'interpretazione forzata del termine «eugenetica» è semplicemente fuori contesto, priva di luogo e di senso, quasi minimizzando e deridendo l'effetto che tali misure avranno sull'intera popolazione, che dovrebbe essere lasciata libera di scegliere per se stessa e per il suo bene.

Allo stesso tempo, è una realtà che durante il dibattito sulla legge riguardante l'istituzione di queste misure, il giudizio della commissione di specialità sia stato negativo e che ugualmente i rappresentanti della società civile abbiano dichiarato si tratti di pratiche eugenetiche, vietate innanzitutto dalla Carta Europea dei Diritti dell'Uomo – atto normativo d'estrema importanza – e anche da altri dodici trattati, atti normativi e rapporti, a loro volta violati dall'adozione di un quadro normativo riguardante la vaccinazione obbligatoria e l'istituzione dello «strumento» del certificato verde.

Torno alla domanda precedente, nella situazione in cui atti normativi di grande impatto sull'ordine pubblico e sulla sicurezza del cittadino, non ultimo sulla sicurezza nazionale, non sono più messi in atto, e molte persone fanno di questi tempi un'«opportunità» per promuovere l'azzardo e, ancora peggio, l'abuso, con la scusa «legittima» di combattere la pandemia di COVID-19 e aggredire, in modo più o meno cosciente, la maggior parte della popolazione. Credo che il termine adatto per tempi del genere sia «distopia». Perciò, QUO VADIS?

de
Andi-Gabriel
Grosaru

traduzione
Clara Mitola

CÂNDURI CĂTEVA

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

ACTUALITATE / ATTUALITÀ

SIAMO DI NUOVO INSIEME

FONDATĂ ÎN 2007

NR. 107-108 · SERIE NOUĂ
OCTOMBRIE - DECEMBRIE
2021

I S S N 1 8 4 3 - 2 0 8 5

Revistă editată de
Asociația Italianilor din
România - RO.AS.IT.
cu sprijinul finanțier al
Guvernului României, prin
Departamentul pentru Relații
Interne

Membri fondatori

Mircea Grosaru

Ioana Grosaru

Director
Ioana Grosaru

Senior editor
Modesto Gino Ferrarini

Redactor-șef
Olivia Simion

Redactori
Victor Partan
Mihaela Profiriu Mateescu
Clara Mitola
Antonio Rizzo

Design & producție

squaremedia.ro

Răspunderea pentru
conținutul articolelor aparține
exclusiv autorilor.

Asociația Italianilor
din România - RO.AS.IT.
asociație cu statut de utilitate publică

Str. I.L. Caragiale nr. 24
020045 Bucuresti
Tel.: +4 0372 772 459
Fax: +4 021 313 3064
ufficio@roasit.ro

www.roasit.ro

- 04 Prezentare online de carte cu participare record · Presentazione editoriale online con partecipazione da record
- 07 Deputatul Andi-Gabriel Grosaru a adus un omagiu eroilor italieni · Il Deputato Andi-Gabriel Grosaru ha portato un omaggio agli eroi italiani
- 10 „Sempre Dante”, o expoziție cu notă de sacralitate · «Sempre Dante», la mostra con una nota di sacralità
- 12 Interviu cu ambasadorul · Intervista all'ambasciatore Alfredo Maria Durante Mangoni
- 16 Proiectul „De la emigrare la integrare” merge mai departe · Il progetto «Dall'emigrazione all'integrazione» va avanti
- 19 In memoriam Coleta De Sabata

CULTURĂ / CULTURA

- 20 700 anni dalla morte di Dante: Beatrice, la magnifica ossessione · 700 de ani de la moartea lui Dante: Beatrice, magnifica obsesie (4)
- 24 Călătorii literare în țara frumuseții · Viaggi letterari nel paese della Bellezza (2)
- 27 Le odissee dei nostri „veci” · Odiseele bătrânilor noștri
- 30 Iubire, devoțiuțe și tragicism · Amore, devozione e tragicità
- 32 O nouă verigă pe „Drumul romanității” · Un nuovo anello sulla «Via della romanità»

SOCIETATE / SOCIETÀ

- 36 Congregația „Don Orione”, de anvergură mondială, prezentă în România din 1991 · La congregazione «Don Orione», d'importanza mondiale, presente in Romania dal 1991
- 40 Dicembre o delle molte tradizioni baresi · Decembrie sau despre numeroasele tradiții din Bari
- 42 Buone feste
- 43 Il presepe vivente · „Presepele” însuflat
- 44 Tra paretisi... · Între paranteze...
- 46 Gubbio, orașul italian cu brad de Crăciun întrat în „Guinness Book”

Prezentare online de carte cu participare record

În cadrul celei de-a XXI-a ediții a Săptămânii limbii italiene în lume, Asociația Italianilor din România - RO.AS.IT. a organizat, pe 19 octombrie, evenimentul online de prezentare a *Caietului cinci* din seria „Îmi amintesc de o zi de școală”, intitulat *Istoria limbii italiene*.

Nell'ambito della XXI edizione della Settimana della lingua italiana nel mondo, l'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT ha organizzato, il 19 ottobre, l'evento online di presentazione del quinto Quaderno della serie «Mi ricordo di un giorno di scuola», intitolato *Storia della lingua italiana*.

Avându-l ca autor pe Antonio Rizzo, seria bilingvă „Îmi amintesc de o zi de școală” a fost publicată de Asociația Italianilor din România „pentru a promova și a face într-un mod accesibil cunoscute cultura și limba italiană”, aşa cum spunea doamna Ioana Grosaru, președintele asociației.

La prezentarea online a celui de-al cincilea volum al seriei, organizată în parteneriat cu Colegiul Național „Ion Neculce” și Liceul Teoretic „Dante Alighieri”, au participat 100 de cadre didactice, elevi, membri și simpatizanți ai asociației, solicitările de conectare fiind, însă, mult mai numeroase. A fost un record de participare la un proiect susținut pe Internet de RO.AS.IT., care vorbește de la sine despre interesul pentru această realizare editorială, ce reprezintă un excelent material didactic pentru cei care studiază limba italiană sau în limba italiană maternă.

„Pentru noi e un lucru deosebit de important, mai ales că identitatea unei comunități este prezentă prin cultură, prin limbă. Nu suntem pierduți în marea majoritate, existăm. Încercăm să ne conservăm și să ne dezvoltăm identitatea și facem tot ce se poate ca ea să se împrospăteze. Ne bucurăm că putem vorbi despre asta liber în fața elevilor, în fața membrilor noștri, fără să ne mai fie teamă (n.r. ca înainte de 1989). Mă bucur că avem lângă noi profesori, personalități care ne înțeleg. Vă mulțumesc, domnilor profesori, că educați copiii în spiritul dragostei pentru o mare cultură și limbă”, a mai spus doamna Grosaru.

La rândul său, domnul deputat Andi-Gabriel Grosaru, reprezentantul minorității italiene în Parlamentul României, a avut o scurtă intervenție în care le-a mulțumit participanților și a vorbit

Scritta da Antonio Rizzo, la serie bilin-gue «Mi ricordo di un giorno di scuola» è stata pubblicata dall'Associazione degli Italiani di Romania «per promuovere e rendere accessibile la conoscenza della cultura e della lingua italiana», così come diceva la signora Ioana Grosaru, la presidente dell'associazione.

Alla presentazione online del quinto volume della serie, organizzata in partenariato con il Collegio Nazionale «Ion Neculce» e il Liceo Teorico «Dante Alighieri», hanno preso parte 100 partecipanti tra insegnanti, alunni, membri e simpatizzanti dell'associazione, sebbene le richieste di connessione siano state assai più numerose. Si è trattato di un record di partecipazioni per il progetto sostenuto su Internet dalla RO.AS.IT., che parla da solo dell'interesse per questo risultato editoriale e che a sua volta rappresenta un eccellente materiale didattico per chi studia la lingua italiana o per i madrelingua italiani.

«Per noi si tratta di una cosa incredibilmente importante, soprattutto perché l'identità di una comunità è presentata dalla cultura, dalla lingua. Non siamo dispersi nella maggioranza, esistiamo. Cerchiamo di conservare e di sviluppare la nostra identità e facciamo tutto il possibile per mantenerla fresca. Siamo felici di poterne parlare liberamente di fronte agli alunni, di fronte ai nostri membri, senza paura (N.d.R. come prima del 1989). Sono contenta di avere al nostro fianco professori, personalità che ci comprendono. Vi ringrazio, signori docenti, per educare i bambini all'amore verso una grande cultura e una grande lingua», ha aggiunto la signora Grosaru.

A sua volta, il deputato Andi-Gabriel Grosaru, il rappresentante della minoranza italiana

de
Victor Partan

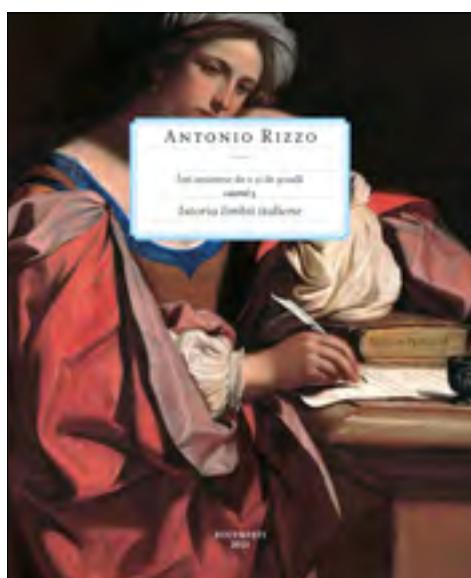
traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

despre evenimentele organizate de Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. „pentru păstrarea, conservarea și promovarea limbii și tradițiilor noastre”. Limba italiană este un element foarte important, fiind limba strămoșilor veniți în România, care au activat în literatură, cultură, muzică, artă, arhitectură, construcții și în alte domenii ale vieții sociale.

În cadrul evenimentului, autorul Antonio Rizzo a făcut un rezumat al *Caietului 5*, mărturisind că întreaga serie a fost gândită special pentru elevii de liceu și pentru studenții din primii ani de facultate din România.

Au mai avut intervenții importante doamna profesoară Nicoleta Silvia Ioana, care este și autoarea prefeței cărții, domnul profesor Răzvan Staicu (ambii de la „Ion Neculce”), doamna profesoară Carmen Neagoe și domnul profesor George Ivan (de la „Dante Alighieri”). Ultima parte a evenimentului a fost dedicată unei sesiuni de întrebări și răspunsuri, în care curiozitatea elevilor a fost răsplătită cu mărturisiri ale autorului, cel puțin la fel de interesante ca informațiile din prezentarea cărții.

nel Parlamento della Romania, ha avuto un breve intervento in cui ha ringraziato i partecipanti e ha parlato degli eventi organizzati dall'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. «per mantenere, conservare e promuovere la nostra lingua e le nostre tradizioni». La lingua italiana è un elemento di grandissima importanza, poiché si tratta della lingua degli antenati venuti in Romania, attivi in letteratura, musica, arte, architettura, edilizia e

negli altri ambiti della vita sociale.

Durante l'evento, l'autore Antonio Rizzo ha fatto un riassunto del *Quaderno 5*, dichiarando come l'intera serie sia stata pensata specialmente per i liceali e gli studenti romeni dei primi anni d'università.

Ci sono stati anche importanti interventi da parte della docente Nicoleta Silvia Ioana, che ha firmato la prefazione del libro, il docente Răzvan Staicu (entrambi del «Ion Neculce»), la docente Carmen Neagoe e il docente George Ivan (della «Dante Alighieri»). L'ultima parte dell'evento è stata dedicata a una sessione di domande e risposte, in cui la curiosità degli alunni è stata ripagata dalle confessioni dell'autore, interessanti almeno quanto le informazioni contenute nel libro.

ANDI-GABRIEL GROSARU: MUNCA NOASTRĂ ESTE, DE FAPT, O PASIUNE

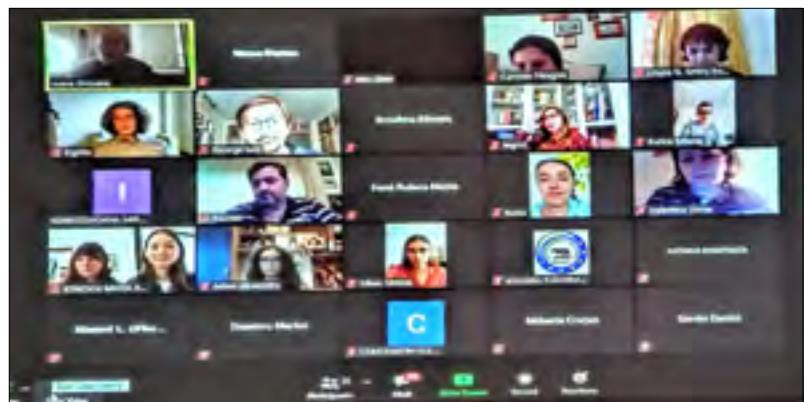
Cu o zi înainte de evenimentul organizat de Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT., pe 18 octombrie, cartea semnată de Antonio Rizzo a fost prezentată și la Institutul Italian de Cultură din București, în prezența domnului deputat Andi-Gabriel Grosaru, care a declarat: „Noi, ca minoritate italiană, suntem foarte mândri de ereditatea noastră, de limba noastră. Munca noastră este, de fapt, o pasiune, tot ce dezvoltăm prin proiectele pe care le facem”. La eveniment au mai luat cuvântul domnul Vincenzo Tamarindo, de la Biroul de presă, afaceri europene, sociale și culturale al Ambasadei Italiei la București și doamna prof. Otilia-Doroteea Borcia, care a vorbit în termeni entuziaști despre lucrarea lui Antonio Rizzo, fundamentală pentru studiul evoluției limbii italiene.

Institutul Italian de Cultură din București, Liceul Teoretic „Dante Alighieri” și Colegiul Național „Ion Neculce” au primit, sub formă de donație, exemplare ale volumului *Istoria limbii italiene*. Drumul cărților continuă...

ANDI-GABRIEL GROSARU: IL NOSTRO LAVORO È, IN REALTÀ, UNA PASSIONE

Il giorno prima dell'evento organizzato dall'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., il 18 ottobre, il libro firmato da Antonio Rizzo è stato presentato anche all'Istituto Italiano di Cultura di Bucarest, alla presenza del deputato Andi-Gabriel Grosaru che ha dichiarato: «Noi, come minoranza italiana siamo profondamente orgogliosi della nostra eredità, della nostra lingua. Il nostro lavoro è, in realtà, una passione che continuiamo a coltivare tramite i progetti che organizziamo». All'evento sono intervenuti anche il Dott. Vincenzo Tamarindo, dell'Ufficio Stampa, Affari Europei, Sociali e Culturali dell'Ambasciata d'Italia a Bucarest, e la Prof.ssa Otilia-Doroteea Borcia, che ha parlato con entusiasmo del lavoro di Antonio Rizzo, fondamentale per lo studio dell'evoluzione della lingua italiana.

L'Istituto Italiano di Cultura di Bucarest, il Liceo Teorico «Dante Alighieri» e il Collegio Nazionale «Ion Neculce» hanno ricevuto come donazione alcuni esemplari del volume *Storia della lingua italiana*. Il cammino dei libri va avanti...

Presentazione editoriale online con partecipazione da record

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

Deputatul Andi-Gabriel Grosaru a adus un **omagiu** eroilor italieni

de
Victor Partan

traduzione
Clara Mitola

La data de 4 noiembrie 2021, a fost sărbătorită Ziua Unității Italiene și Ziua Forțelor Armate Italiene. Cu această ocazie, domnul deputat Andi-Gabriel Grosaru a participat la festivitatea organizată în cadrul restrâns la monumentul eroilor italieni din Cimitirul Militar Italian, aflat în incinta Cimitirului Ghencea. Alesul minorității italiene în Parlamentul României a depus o coroană de flori din partea Camerei Deputaților, reprezentând, totodată, și Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT.

foto: RO.AS.IT.

foto: RO.AS.IT.

La ceremonia solemnă a depunerii coroanelor au mai fost prezenți Excelența Sa domnul Alfredo Maria Durante Mangoni, ambasadorul Italiei la București, precum și înalți reprezentanți ai Forțelor Armate Române, ai Comandamentului NATO cu sediul în România și ai Atașaților Militari din alte țări. „Italia, care celebrează astăzi 4 noiembrie, a șters de multe decenii ideea de război. Tinerii și tinerele de

Il 4 novembre 2021 è stata festeggiata la Giornata dell'Unità Nazionale e delle Forze Armate. In quest'occasione, il deputato Andi-Gabriel Grosaru ha partecipato alla celebrazione organizzata in ambito ristretto presso il monumento degli eroi italiani nel Cimitero Militare Italiano, all'interno del Cimitero Ghencea. Il deputato della minoranza italiana al Parlamento della Romania ha deposto una corona di fiori da parte della Camera dei Deputati, rappresentando, allo stesso tempo, anche l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT.

Alla solenne cerimonia di deposizione delle corone, erano presenti anche Sua Eccellenza il signor Alfredo Maria Durante Mangoni, ambasciatore d'Italia a Bucarest, e anche alti rappresentanti delle Forze Armate Romene, del Comando NATO con sede in Romania e Addetti Militari di altri paesi. «L'Italia, che festeggia oggi, 4 novembre, ha cancellato da molti decenni l'idea di guerra. I ragazzi e le ragazze di oggi non hanno più nemici al confine ma solo sogni e progetti da condividere», ha dichiarato SE Alfredo Durante Mangoni.

La data del 4 novembre 1918, quando è iniziata la Prima Guerra Mondiale ed è stata realizzata l'Unità d'Italia, simboleggia il sacrificio dei militari caduti in onore della propria patria in entrambi i conflitti mondiali, tra i quali più di 1700 sono sepolti in terra romena. I soldati italiani hanno lottato al fianco di quelli romeni, come suprema dimostrazione del legame speciale tra questi due popoli e del comune desiderio di pace.

Il Deputato Andi-Gabriel Grosaru ha portato un **omaggio agli eroi italiani**

astăzi nu mai au dușmani la graniță, ci doar vise și proiecte de împărtășit”, a cuvântat ES Alfredo Durante Mangoni.

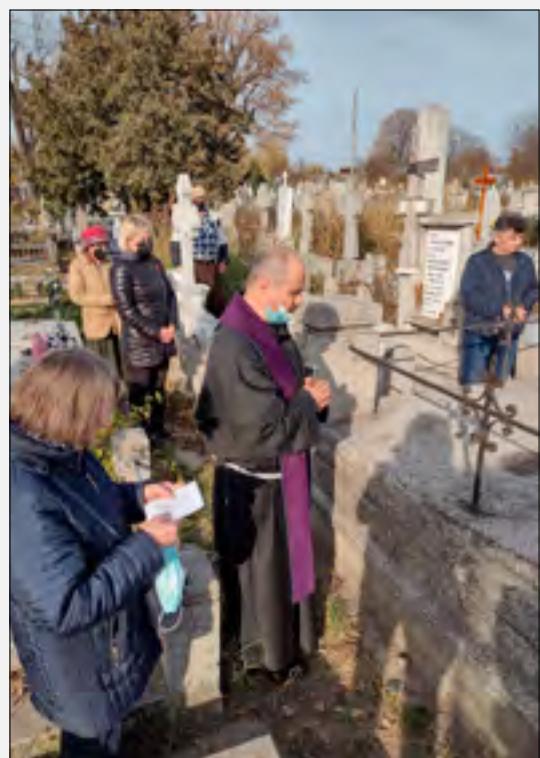
Data de 4 noiembrie 1918, când a încetat Primul Război Mondial și s-a înfăptuit unitatea Italiei, este una simbolică pentru sacrificiul militariilor căzuți pentru onoarea patriei în ambele conflagrații mondiale, dintre care peste 1700 sunt îngropati în pământ românesc. Soldații italieni au luptat alături de cei români, ca dovadă supremă a legăturii speciale dintre cele două popoare și a năzuinței comune spre pace.

ȘI ITALIENII DIN GALAȚI S-AU RUGAT LA MONUMENTUL SOLDAȚILOR CĂZUȚI

Ca în fiecare an, Ziua Națională a Forțelor Armate Italiene a fost marcată și de comunitatea italienilor din Galați „Casa d’Italia”, filială a RO.AS.IT., care a comemorat lupta poporului italian de eliberare deplină a teritoriului patriei în timpul Primului Război Mondial. Manifestarea a început prin depunerea unei coroane de flori și printr-un serviciu religios la Monumentul Eroilor Italiani din cimitirul „Eternitatea”. A fost evocată jertfa soldaților Regimentului de infanterie „Sassari” înmormântați acolo, care s-au remarcat în bătăliile purtate în Macedonia și de-a lungul Dunării.

Pe frontispiciul monumentului aflat deasupra osuarului este gravat textul: „Soldati d’Italia / dall’austrica prigionia consunti / morti in terra romena”. În continuare, pe placă de marmură, sunt săpate numele ostașilor comemorați.

În anul 2011, rămășițele a 13 soldați italieni căzuți în Primul Război Mondial au fost strămutate din cimitirul din Galați în Cimitirul Militar Italian din Ghencea.

ANCHE GLI ITALIANI DI GALAȚI HANNO PREGATO SUL MONUMENTO AI SOLDATI CADUTI

Come ogni anno, la Giornata dell’Unità Nazionale e delle Forze Armate è stata celebrata anche dalla comunità degli italiani di Galați «Casa d’Italia», filiale RO.AS.IT., che ha commemorato la lotta del popolo italiano di liberazione dell’intera patria, durante la Prima Guerra Mondiale. La manifestazione è iniziata con la deposizione di una corona di fiori e una funzione religiosa presso il Monumento degli Eroi Italiani del cimitero «Eternità». È stato evocato il sacrificio dei soldati del Reggimento di fanteria «Sassari» sepolti lì, che si sono distinti nelle lotte combattute in Macedonia e lungo il Danubio.

Sul frontespizio del monumento che si erge sull’ossario, è inciso il testo: «Soldati d’Italia / dall’austrica prigionia consunti / morti in terra romena». Ancora, sulla lastra di marmo, sono incisi i nomi dei soldati commemorati.

Nell’anno 2011, i resti dei 13 soldati italiani caduti nella Prima Guerra Mondiale sono stati traslati dal cimitero di Galați al Cimitero Militare Italiano di Ghencea.

IL PRESIDENTE MATTARELLA HA PARLATO DI QUATTRO ANNIVERSARI IMPORTANTI

In Italia, la Giornata dell’Unità Nazionale e delle Forze Armate è stata nuovamente festeggiata, anche se in ambito ristretto, alla presenza di autorità civili e militari. Sergio Mattarella, il presidente della Repubblica, ha deposto una corona di fiori sull’Altare della Patria. Il capo dello Stato è stato accompagnato dal ministro della difesa – Lorenzo Guerini, dal presidente

foto: RO.AS.IT. Caduti

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

PREŞEDINTELE MATTARELLA A VORBIT DESPRE PATRU ANIVERSĂRI IMPORTANTE

În Italia, Ziua Unității și a Forțelor Armate a fost sărbătorită din nou, chiar dacă în cadrul restrâns, în prezența autorităților civile și militare. Sergio Mattarella, președintele Republicii, a depus o coroană de flori la Altare della Patria. Șeful statului a fost însoțit de ministrul apărării – Lorenzo Guerini, de președintele consiliului de miniștri – Mario Draghi și de președintele Senatului – Elisabetta Casellati.

del consiglio dei ministri – Mario Draghi e dal presidente del Senato – Elisabetta Casellati.

«Si ricordano quest'anno quattro importanti anniversari: 160 anni dell'Unità d'Italia, 150 anni di Roma Capitale, 100 anni del trasferimento al Vittoriano della salma del Soldato Ignoto, 75 anni di Repubblica. Momenti fondamentali della nostra storia che troveranno espressione solenne il 4 novembre, Giornata dell'Unità Nazionale e delle Forze Armate, all'Altare della Patria. In questo giorno il pensiero va a quanti hanno sofferto, sino all'estremo sacrificio, per lasciare alle giovani generazioni un'Italia unita, indipendente, libera, democratica. L'intero popolo italiano guarda con sentimenti di commozione a tutte le vittime delle guerre. La loro memoria rappresenta il più profondo e sincero stimolo ad adempiere ai doveri di cittadini italiani ed europei», ha detto il Presidente Mattarella.

A sua volta, il ministro Guerini ha parlato del significato del monumento al Milite Ignoto ed ha garantito che «siamo accanto alle famiglie dei caduti, dei feriti, con affetto e gratitudine, consapevoli della sofferenza che molti di loro provano tutt'oggi. Viva il 4 Novembre, viva le Forze Armate e viva l'Italia».

La ceremonia si è conclusa con un'esibizione aerea delle Frecce Tricolore.

„În acest an, avem patru aniversări importante: 160 de ani de Italia unită, 150 de ani de când Roma este capitala țării, 100 de ani de la transferul în Altare della Patria al trupului soldatului necunoscut, 75 de ani de la formarea Republicii. Sunt momente fundamentale ale istoriei noastre, care își găsesc expresie în ziua de 4 noiembrie. În această zi, gândurile noastre se îndreaptă către cei care au suferit, până la sacrificiul suprem, pentru a lăsa generațiilor viitoare o Italia unită, independentă, liberă, democratică. Întregul popor italian cinstește memoria victimelor războiului. Faptele lor reprezintă cel mai profund și cel mai sincer stimul pentru îndeplinirea datoriilor de cetățeni ai Italiei și ai Europei”, a spus președintele Mattarella.

La rândul său, ministrul Guerini a vorbit despre semnificația monumentului Soldatului Necunoscut și a garantat că „suntem alături de familiilor celor căzuți, ale răniților, cu afecțiune și gratitudine, conștienți de suferința pe care mulți încă o simt și în ziua de astăzi. *Viva il 4 Novembre, viva le Forze Armate e viva l'Italia*”.

Ceremonia s-a încheiat cu o reprezentare aviatică a Săgeților Tricolore.

„Sempre Dante”, o expoziție cu notă de spiritualitate

În perioada 5-12 decembrie Biserica Italiană din București a fost gazda primitoare a expoziției „Sempre Dante”, după ce părintele paroh dr. Daniel Bulai a răspuns cu multă amabilitate inițiativei Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT., pusă în practică împreună cu elevii și cadrele didactice de la Liceul Teoretic „Dante Alighieri”. Vernisajul expoziției ce cuprinde picturile realizate de elevi ai liceului, inspirate de viața și capodopera lui Dante, *Divina Comedie*, a avut loc în data de 5 decembrie, în prezența unui public numeros care a trebuit să respecte condițiile cerute de regulile sanitare.

Astăzi, când mari valori ale culturii mondiale tind să fie reinterpretate, desconsiderate, de multe ori batjocorite, se pune tot mai accentuat problema păstrării lor în formele consacrate și dacă este necesar să urmăm reperale tradiționale educative verificate din generație în generație. În acest context, propunerea de a realiza un proiect pentru elevi, care să-i implice cu mai multă responsabilitate în descoperirea operelor de cultură importante, a fost mai mult decât necesară. Marea celebrare a acestui an, prin care s-au consemnat 700 de ani de la dispariția uneia dintre cele mai sacre figuri ale umanității, a fost ocazia de a răspunde, într-o oarecare măsură, provocărilor actuale. Editarea unui catalog ce strânge laolaltă creațiile tinerilor elevi ce ilustrează scene din opera *Divina Comedie* a „marelui aniversat” este o acțiune pe care RO.AS.IT. o consideră utilă în înfruntarea, peste ani, a provocării – ce îl privește și pe Dante – date de tendințele actuale de pervertire a sensului pe care îl dăm valorilor culturii universale.

După slujba în limba română oficiată pentru credincioșii catolici, cât și pentru invitații de alte confesiuni ce au venit la vernisaj, părintele paroh dr. Daniel Bulai a făcut trecerea spre evenimentul mai puțin obișnuit lăcașului, însă cu un conținut spiritual potrivit contextului. Părintele a mărturisit că în seara de dinainte, după închiderea bisericii, a contemplat în liniște deplină picturile realizate de elevi: „În fiecare pictură, am descoperit scânteia Divină. Dante a fost un profet peste timp. Fie că suntem elevi, fie că am trecut prin viață, ne dăm seama de ce vrea Dumnezeu de la noi”.

La rândul său, doamna Ioana Grosaru, președintele Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT., a apreciat că organizarea expoziției într-un asemenea cadru a conferit o merităță notă de spiritualitate evenimentului, care încheie cu succes seria de manifestări culturale dedicate celebrării a 700 de ani de la moartea marelui poet pe care asociația le-a întreprins. Opera lui Dante este fundamentală pentru că, de 700 de ani, chiar și pentru cei care nu au citit-o în întregime, oferă o reprezentare a imaginii iadului și a raiului, aşa cum le percepem astăzi. Implicând elevii în acest proiect, asociația și-a dorit ca marile valori ale culturii universale să nu dispară și să ocupe un loc central în educația și pregătirea pentru viitor a tinerilor. „Dante rămâne un reper și o permanentă călăuză pentru noi. Astăzi

Tra il 5 e il 12 dicembre la Chiesa Italiana di Bucarest è stata l'ospite accogliente della mostra «Sempre Dante», dopo che il parroco dott. Daniel Bulai ha accettato con grande amabilità l'iniziativa dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., realizzata insieme agli alunni e al corpo docente del Liceo Teorico «Dante Alighieri». L'inaugurazione della mostra, contenente dipinti realizzati dagli alunni del liceo, ispirati alla vita e al capolavoro di Dante, *La Divina Commedia*, ha avuto luogo il 5 dicembre, alla presenza del numeroso pubblico che ha dovuto rispettare le condizioni stabilite dalle regole sanitarie.

Oggi, mentre i grandi valori della cultura mondiale tendono a essere reinterpretati, denigrati, spesso ridicolizzati, si pone l'accento sempre più spesso sul problema della loro conservazione in forme consacrate, e se sia necessario seguire riferimenti educativi tradizionali, verificati generazione dopo generazione. In questo contesto, la proposta di realizzare un progetto per gli alunni, che li coinvolga con maggiore responsabilità nella scoperta delle maggiori opere culturali, è stata più che necessaria. Il grande evento di quest'anno, che ha celebrato i 700 anni dalla dipartita di una delle maggiori figure dell'umanità, è stato occasione per rispondere, in un certo modo, alle provocazioni del presente. La realizzazione di un catalogo con le opere dei giovani studenti, che illustrano le scene della *Divina Commedia*, è un'azione che la RO.AS.IT. ritiene utile per affrontare, negli anni, la sfida – che riguarda anche Dante – delle attuali tendenze a corrompere il significato che diamo ai valori della cultura universale.

Dopo la messa in lingua romena, servita per i credenti cattolici e anche per gli invitati di altre confessioni presenti all'inaugurazione della mostra, il parroco dott. Daniel Bulai è passato all'evento meno naturale per un luogo di culto, sebbene adatto al contesto grazie al suo contenuto. Il religioso ci ha confidato che la sera precedente, dopo la chiusura della chiesa, sia rimasto a contemplare in assoluta quiete le opere realizzate dagli alunni: «In ogni dipinto, ho riconosciuto la scintilla Divina. Dante è stato un profeta al di là del tempo. Che si tratt di alunni o di persone già navigate, ci rendiamo conto di cosa Dio voglia da noi».

A sua volta, la signora Ioana Grosaru, presidente dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., ha osservato come l'organizzazione della mostra in un luogo del genere abbia conferito una meritata nota di spiritualità all'evento, che conclude con successo una serie di manifestazioni realizzate dall'associazione e dedicate alla celebrazione dei 700 anni dalla morte del grande poeta. L'opera di Dante è fondamentale perché, da 700 anni, offre perfino a chi non l'abbia letta interamente una rappresentazione dell'inferno e del paradiso, così come le percepiamo tutt'oggi. L'associazione, implicando gli alunni in questo progetto, ha manifestato il desiderio che i grandi valori della cultura universale non scompaiano e occupino un posto centrale nell'istruzione

de
Redacția

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

trăim vremuri în care cu toții suntem puși la încercare, potrivit parcă unui scenariu dantesc, în care binele luptă împotriva răului, neștiind de această dată unde este limita și care sunt cei buni și cei răi! Mulțumim părintelui Daniel Bulai, profesorilor care au coordonat elevii și doamnei Maria Dan, sufletul multor proiecte pe care le facem cu școala”, a spus doamna Grosaru, care a încheiat cu o urare pentru cei prezenți, dar și pentru cei care nu au putut ajunge duminică la Biserica Italiană: „Sărbători fericite, cu sănătate și speranțe împlinite!”.

A luat, apoi, cuvântul doamna Maria Dan, directorul Liceul Teoretic „Dante Alighieri”: „Mă simt emoționată... Liceul «Dante Alighieri» este trup și suflet aici. Mulțumesc elevilor, domnului profesor Cojoc, gazdelor noastre și, nu în ultimul rând, reprezentanților Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT., care s-au implicat în acest proiect”.

Evenimentul s-a bucurat și de intervenția Excelenței Sale Alfredo Durante Mangoni, care a subliniat că spiritualitatea lui Dante Alighieri face o legătură între culturile noastre. În opinia domnului ambasador, Dante ne cheamă să experimentăm ceea ce este dincolo de noi, o schimbare în viața noastră. Totodată, operele Poetului Suprem ne oferă și o inspirație în comunitatea noastră politică și nu numai, pentru a pune acolo elemente de moralitate și de etică, „toate lucruri foarte actuale, principii ce confirmă actualitatea și universalitatea mesajului lui Dante. Îmi face plăcere să mulțumesc atât Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT., cât și Liceului «Dante

e nella preparazione per il futuro dei giovani. «Dante rimane un riferimento e una guida permanente per noi. Oggi viviamo tempi in cui siamo tutti messi alla prova, tempi che definiresti quasi danteschi, in cui il bene lotta contro il male, questa volta senza sapere dove sia il limite tra i buoni e i cattivi! Ringraziamo padre Daniel Bulai, i professori che hanno coordinato gli alunni e la signora Maria Dan, l'anima dei molti progetti che realizziamo con la scuola», ha dichiarato la signora Grosaru, che ha concluso il suo intervento con un augurio rivolto ai presenti, ma anche a quanti non siano riusciti a essere presenti domenica alla Chiesa Italiana: «Buone feste, buona salute e che le vostre speranze si realizzino!».

Ha poi preso la parola la signora Maria Dan, direttore del Liceo Teorico «Dante Alighieri»: «Sono emozionata... il liceo «Dante Alighieri» è qui anima e corpo. Ringrazio gli alunni, il professor Cojoc, i nostri ospiti e, non ultimo, i rappresentati dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., che si sono implicati in questo progetto».

L'evento ha goduto anche dell'intervento di Sua Eccellenza Alfredo Durante Mangoni, che ha sottolineato come la spiritualità di Dante Alighieri crei un legame tra le nostre culture. Nell'opinione dell'ambasciatore, Dante ci chiama a sperimentare ciò che c'è al di là di noi, un cambiamento nella nostra vita. Allo stesso tempo, le opere del Sommo Poeta offrono ispirazione nella nostra comunità politica e non solo, per introdurvi elementi di moralità, di etica, «tutte cose attualissime, principi che confermano la grande attualità e universalità

Alighieri» și să vă doresc un drum binecuvântat spre Crăciun!”, a mai spus Excelența Sa.

Cu ocazia expoziției organizate la Biserica Italiană, Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a dăruit albumul „Sempre Dante” elevilor care au contribuit cu picturi, ca o amintire, peste ani, a acestui moment major din viața lor școlară. Trebuie menționat că, prin proiectul „Sempre Dante”, s-a marcat încheierea unui an cu un calendar bogat de evenimente și articole dedicate de RO.AS.IT. împlinirii a 700 de ani de la moartea „părintelui limbii italiene moderne”.

Încărcătura spirituală a evenimentului a fost potențată de muzică, în interpretarea de înaltă ținută a artistului Adrian Naidin, ce a transpus audiența într-o dimensiune sacră printr-un cântec dramatic la violoncel și voce, și a sopranei Stanca Maria Manoleanu, ce a încheiat evenimentul cu o „Ave Maria” acompaniată la orgă de pianistul Remus Manoleanu.

del messaggio di Dante. Mi fa piacere ringraziare l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. e il Liceo „Dante Alighieri” e vi auguro un buon cammino verso il Natale!», ha aggiunto Sua Eccellenza.

In occasione della mostra organizzata presso la Chiesa Italiana, l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha donato l'album «Sempre Dante» agli alunni che hanno contribuito con le loro opere, come un ricordo per gli anni a venire di questo momento importante nella loro vita scolastica. È necessario menzionare come, attraverso il progetto «Sempre Dante», sia stata celebrata la conclusione di un anno con un calendario ricco di eventi e articoli dedicati dalla RO.AS.IT. alla celebrazione dei 700 anni dalla morte del «padre della lingua italiana moderna».

L'intensità spirituale dell'evento è stata potenziata dalla musica, nell'interpretazione d'alto livello dell'artista Adrian Naidin, che ha condotto il pubblico in una dimensione sacra tramite un'esecuzione drammatica al violoncello e voce, e della soprano Stanca Maria Manoleanu, che ha concluso l'evento con una «Ave Maria», accompagnata all'organo dal pianista Remus Manoleanu.

«Sempre Dante», la mostra con una nota di spiritualità

Ambasadorul • Ambasciatore Alfredo Maria Durante Mangoni

Eccellenza, sono passati quasi sei mesi da quando ha iniziato il suo mandato in Romania. Quali sono i principali aspetti positivi che ha scoperto durante questo periodo sulla Romania?

L'amicizia e la considerazione della Romania nei confronti dell'Italia e delle sue articolazioni, pubbliche e private, che operano qui. Ne ero al corrente già prima del mio arrivo, ma constatarlo di persona, nel corso dei miei vari incontri con controparti romene, è stato forse l'aspetto più gratificante di questo inizio del mandato. Poi naturalmente c'è la scoperta del Paese! A Bucarest e a Cluj ho toccato con mano la vivacità del panorama culturale romeno, che esprime momenti molto alti come il Festival George Enescu e il TIFF. Ho cominciato a esplorare la bellezza e la ricchezza della storia, dei paesaggi e delle tradizioni della Romania, anche per curiosità personale: ad esempio sono stato a Costanza e lungo la Drumul Vinului. È un percorso che continuerò nei prossimi mesi, specie con una serie di missioni istituzionali che sto programmando nei principali capoluoghi, dove la presenza imprenditoriale italiana è radicata e forte ma vi sono anche buone prospettive di collaborazione culturale.

Quando parliamo di Italia e Romania, partiamo dalle origini comuni di questi due popoli e continuiamo con la grande ondata migratoria avvenuta alla fine del XIX secolo, tra la Penisola e il Regno di Romania. Gli italiani venuti qui si sono integrati, e i loro eredi formano oggi un'apprezzata minoranza. Quale ruolo crede possa avere la comunità storica nel consolidamento delle relazioni bilaterali?

Un ruolo di coltivazione della memoria e di testimonianza in prospettiva storica dei fecondi scambi tra i popoli italiano e romeno. L'attribuzione di un seggio in Parlamento alla comunità storica italiana assegna una veste istituzionale a questo ruolo e dunque una particolare e delicata responsabilità, nel senso di riuscire a esprimere il comune sentire dei due popoli. L'Ambasciata e le altre istituzioni italiane in Romania restano in ogni caso aperte al confronto e ai suggerimenti provenienti dalle

Excelență, a trecut aproape jumătate de an de când v-ați început mandatul în România. Care sunt principalele lucruri pozitive pe care le-ați descoperit în acest timp despre România?

Prietenia și considerația României față de Italia și ramificațiile ei, publice și private, care operează aici. Eram la curent cu acest aspect încă înainte de sosirea mea, dar să-l constat în persoană, în decursul diverselor mele întâlniri cu omologii români, a fost poate cel mai îmbucurător aspect al acestui început de mandat. Apoi, desigur, este și descoperirea țării! La București și Cluj am experimentat direct vivacitatea panoramei culturale românești, care generează momente de înaltă ținută precum Festivalul George Enescu și TIFF. Am început să explorez frumusețea și bogăția istoriei, a peisajelor și a tradițiilor României și din curiozitate personală: de exemplu, am fost la Constanța și de-a lungul Drumului Vinului. Este un demers pe care îl voi continua în lunile următoare cu o serie de misiuni instituționale pe care le-am planificat în principalele orașe unde prezența antreprenorială italiană este înrădăcinată și puternică, dar unde există și perspective bune de colaborare culturală.

Când vorbim despre Italia și România, pornim de la originile comune ale celor două popoare și continuăm cu valul emigrăției majore de la sfârșitul secolului al XIX-lea, dintre Peninsula spre Regat. Italianii veniți aici s-au integrat, iar urmașii lor formează, astăzi, o minoritate apreciată. Ce rol credeți că poate avea comunitatea istorică în consolidarea relațiilor bilaterale?

Un rol de cultivare a memoriei și de mărturie din perspectivă istorică a schimburilor fructuoase dintre popoarele italiana și român. Atribuirea unui scaun în Parlament comunității istorice italiene conferă acestui rol o valență instituțională și, deci, o responsabilitate aparte și delicată, în sensul de a putea exprima simțirea comună a celor două popoare. În orice caz, Ambasada și alte instituții italiene din România rămân deschise discuțiilor și sugestiilor din partea comunităților italiene. Împreună putem dezvolta sinergii în favoarea tutelei și promovării identității și culturii italiene în România.

*de
Victor Partan*

*traducere
Olivia Simion*

*foto
Ambasada Italiei la
București*

comunità di lingua italiana. Insieme possiamo sviluppare sinergie a favore della tutela e promozione dell'identità e della cultura italiane in Romania.

L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. è un'organizzazione appartenente alla minoranza nazionale italiana, ufficialmente riconosciuta come legittima erede delle comunità storiche italiane. In base ai contatti avuti finora, che impressione ha Sua Eccellenza dell'attività RO.AS.IT. quanto a conservazione e promozione dell'identità e della cultura degli etnici italiani?

Credo che l'associazione abbia profuso impegno soprattutto nel promuovere la cultura italiana. Ne è un esempio l'attività didattica presso il Liceo «Dante Alighieri» di Bucarest, che ho constatato di persona pochi giorni fa in occasione della mostra-concerto presso la Chiesa italiana. Aggiungo inoltre che, pur nel rispetto della sua autonomia e nella consapevolezza che non si tratta di un'articolazione istituzionale italiana, RO.AS.IT. è in qualche modo associata all'immagine dell'Italia ed è quindi suscettibile di influenzarne la percezione qui in Romania. Ciò comporta anche una significativa responsabilità in occasione delle attività di proiezione esterna e delle dichiarazioni pubbliche.

Lei è esperto di politica internazionale. Nell'opinione di Sua Eccellenza, che importanza ha la comunicazione culturale come ramificazione di questa scienza?

Naturalmente non sono un accademico. Sono un diplomatico italiano e, come i miei colleghi, contribuisco per la parte di mia competenza ad attuare le linee di politica estera decise a Roma. In questo senso, la diplomazia culturale ha un peso specifico assai significativo per una superpotenza della cultura come l'Italia. Siamo stati appena rieletti nel Comitato del Patrimonio Mondiale dell'UNESCO, anche come Paese con il più alto numero di siti iscritti nella lista. Inoltre, abbiamo da poco svolto a Roma gli «Stati Generali della Lingua e Creatività Italiane nel Mondo». Circa due milioni di persone in tutto il mondo studiano l'italiano per precisa scelta: per noi è un asset formidabile per promuovere all'estero la cultura, lo stile di vita, la creatività e i prodotti italiani. Pochi giorni fa il nostro Ministro degli Esteri Di Maio ha lanciato una nuova campagna di comunicazione, «BeIT» – la Romania è uno dei 26 Paesi interessati – per raccontare al pubblico internazionale l'Italia attraverso sei valori che la caratterizzano: creatività, passione, patrimonio, innovazione, stile e diversità.

Siamo nell'Anno Dantesco, e il tema della Settimana della Lingua Italiana nel mondo è stato «Dante, l'Italiano». Come sa, in Romania, presso il Liceo «Dante Alighieri» di Bucarest, si studia in lingua materna italiana. Oltre al «Sommo Poeta», quale altro personaggio storico sceglierrebbe come «ambasciatore» dello spirito italiano (a prescindere dall'ambito d'attività)? Perché lo sceglierrebbe?

Se mi è concesso, vorrei scegliere un personaggio pubblico contemporaneo, scomparso pochi mesi fa: Gino Strada, chirurgo e fondatore della

Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. este o organizație ce aparține minorității naționale italiene, recunoscută oficial drept succesoare a comunităților istorice italiene. Din contactele avute până în acest moment, care este impresia Excelenței Voastre despre activitatea RO.AS.IT. în sensul conservării și promovării identității și culturii etnicilor italieni?

Cred că associația depune eforturi în special în promovarea culturii italiene. Un exemplu în acest sens este activitatea didactică de la Liceul „Dante Alighieri” din București, pe care am constatat-o personal în urmă cu câteva zile cu ocazia expoziției-concert de la Biserica Italiană. Aș mai adăuga că, respectându-i autonomia și conștientizând că nu este o structură instituțională italiană, RO.AS.IT. este cumva asociată imaginii Italiei și, prin urmare, este de natură să influențeze percepția față de aceasta aici, în România. Acest lucru implică, de asemenea, o responsabilitate semnificativă în ceea ce privește activitățile cu proiecție externă și declarațiile publice.

Sunteți expert în politică internațională. În opinia Excelenței Voastre, ce importanță are comunicarea culturală ca ramură a acestei științe?

Firește, nu aparțin lumii academice. Sunt un diplomat italian și, ca și colegii mei, contribui, pe partea ce se află în competența mea, la implementarea liniilor de politică externă hotărâte la Roma. În acest sens, diplomația culturală are o pondere specifică foarte semnificativă pentru o superputere culturală precum Italia. Tocmai am fost realeși în Comitetul Patrimoniului Mondial UNESCO, chiar ca țară cu cel mai mare număr de situri de pe listă. În plus, recent am organizat „Statele Generale ale Limbii și Creativității Italiane în Lume” la Roma. Aproximativ două milioane de oameni din întreaga lume au ales să studieze limba italiană: pentru noi este un atu formidabil în promovarea culturii în străinătate, a stilului de viață, a creativității și a produselor italiene. În urmă cu câteva zile, ministrul nostru de externe, Di Maio, a lansat o nouă campanie de comunicare, „BeIT” – România este una dintre cele 26 de țări interesate – pentru a povesti publicului internațional despre Italia prin intermediul a șase valori care o caracterizează: creativitate, pasiune, patrimoniu, inovație, stil și diversitate.

Suntem în Anul Dante, iar tema Săptămânii Limbii Italiane în lume a fost „Dante, Italianul”. Așa cum știți, în România se studiază în limba maternă italiană la liceul „Dante Alighieri” din București. În afara „Poetului suprem”, ce altă personalitate istorică ați alege drept „ambasador” al spiritului italian (indiferent de domeniul de activitate)? De ce ați face această alegere?

Dacă îmi este permis, aş dori să aleg o persoană publică contemporană care a murit în urmă cu câteva luni: Gino Strada, chirurg și fondator al ONG-ului italian „Emergency”, care oferă tratament medico-chirurgical victimelor războaielor, minelor și sărăciei. Munca și exemplul lui Gino Strada și al „Emergency” sunt extraordinare: mereu

ONG italiana «Emergency», che offre cure medico-chirurgiche alle vittime delle guerre, delle mine antiuomo e della povertà. Il lavoro e l'esempio di Gino Strada e di «Emergency» sono straordinari: dalla parte degli ultimi, sempre, anche nei contesti più disagiati e pericolosi. Credo che questa sia una caratteristica che contraddistingue, per ragioni storiche e culturali, lo «spirito italiano»: un'attenzione particolare alla tutela e alla dignità della vita umana.

L'istruzione in lingua materna italiana è stata reintrodotta in Romania grazie alle azioni intraprese dall'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., che s'impegna affinché il numero delle classi specifiche aumenti, nelle varie città del paese. Quanto sono aiutati in quest'ambito educativo gli italiani che arrivano in Romania?

L'Ambasciata d'Italia è al lavoro per potenziare l'offerta dell'insegnamento in lingua italiana nelle scuole romene. È un processo lungo, che richiede un investimento anche da parte delle istituzioni locali. Faremo del nostro meglio, consapevoli che si tratta di una domanda che proviene da imprenditori italiani e ora anche romeni, studenti e famiglie, parte di quella emigrazione di ritorno che dall'Italia si sposta nuovamente in Romania.

Nelle classi di «materna» studiano i figli delle famiglie italiane arrivate di recente in Romania, e anche i figli dei discendenti degli italiani emigrati molto tempo prima. La scuola può essere un luogo adatto alla creazione di un legame speciale tra «la nuova ondata» e la comunità storica?

La scuola plasma più di ogni altra istituzione la società del futuro. È un luogo di crescita umana oltre che culturale. Educa alla convivenza civile, al rispetto di tutti. Non solo può contribuire a creare un legame tra «nuova ondata» e comunità storica, ma può e deve aiutare entrambe a sentirsi parte della società romena, sviluppando in loro la consapevolezza di essere parte di un insieme più grande, che è la nostra comune casa europea.

Nel 2020, all'inizio della pandemia, la Romania ha inviato in Italia una squadra di medici. A sua volta, quest'anno, l'Italia ha aiutato la Romania a gestire la quarta ondata di pandemia. Questo sostegno reciproco si è svolto nell'ambito del partenariato strategico italo-romeno, che sarà presto consolidato. Quali sono gli ambiti principali su cui si basa il consolidamento? Come vede questa costruzione?

Il sostegno reciproco di Italia e Romania nell'emergenza Covid è una preziosa pagina di amicizia e solidarietà, che traduce in termini concreti la nostra idea di comunità di valori europea. La lotta al Covid ci ha insegnato l'esigenza vitale della vaccinazione e di misure connesse che, per quanto drastiche, sono necessarie per la sopravvivenza di persone, imprese, attività economiche e sociali, per poter godere in modo autentico delle nostre libertà. L'esempio italiano del Green Pass introdotto dal Governo Draghi è stato un modello per tutta l'Europa. I benefici economici e sociali sono evidenti. Quanto al partenariato strategico, stiamo effettivamente lavorando

de partea celor marginalizați, chiar și în contextele cele mai defavorizate și periculoase. Consider că aceasta este o caracteristică ce distinge, din motive istorice și culturale, „spiritul italian”: o atenție deosebită acordată protecției și demnității vieții umane.

Studiul în limba maternă italiană a fost reintrodus în România în urma demersurilor Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT., care face eforturi pentru a mări numărul claselor specifice, în mai multe orașe din țară. Cât de mult sunt ajutați de acest cadru educațional italienii care vin acum în România?

Ambasada Italiei lucrează la sporirea ofertei de predare în limba italiană în școlile românești. Este un proces lung, care necesită și investiții din partea instituțiilor locale. Vom face tot posibilul, conștienți că aceasta este o cerere care vine din partea antreprenorilor italieni și acum și din partea românilor, studenți și familii, parte a acelei „emigrații de întoarcere” care se mută înapoi din Italia în România.

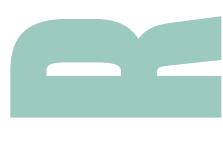
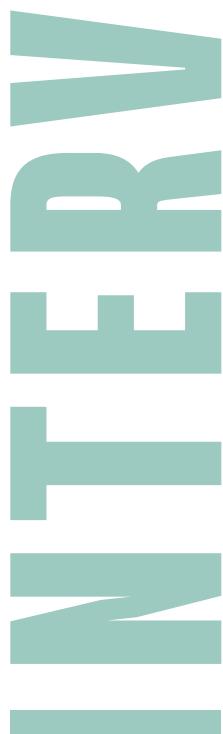
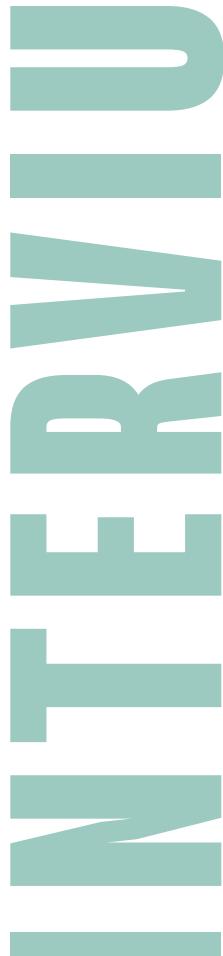
În clasele de „maternă” învață atât copii ai familiilor de italieni venite recent în România, cât și copiii descendenților italienilor care au emigrat cu mult timp în urmă. Poate fi școala unul dintre locurile în care se creează o legătură specială între „noul val” și comunitatea istorică?

Școala modelează societatea viitorului mai mult decât orice altă instituție. Este un loc de creștere umană, dincolo de cea culturală. Educă în spiritul conviețuirii civice și al respectului pentru toți. Nu numai că poate ajuta la crearea unei legături între „noul val” și comunitatea istorică, dar poate și trebuie să le ajute pe ambele să se simtă parte din societatea românească, dezvoltând în ele conștiința de a fi parte dintr-un întreg mai mare, care este casa noastră comună europeană.

În 2020, la începutul pandemiei, România a trimis în Italia o echipă de cadre medicale. La rândul ei, în acest an, Italia a ajutat România să gestioneze valul patru al pandemiei. Acest sprijin reciproc s-a derulat în cadrul parteneriatului strategic italo-român, care urmează să fie ranforzat. Care sunt domeniile principale care stau la baza ranforsării? Cum vedeti această construcție?

Sprujinul reciproc al Italiei și al României în situația de urgență Covid este o pagină prețioasă de prietenie și solidaritate, care traduce în termeni concreți ideea noastră de comunitate europeană de valori. Lupta împotriva Covid ne-a învățat necesitatea vitală a vaccinării și a măsurilor aferente care, oricât de drastice, sunt necesare pentru supraviețuirea oamenilor, a întreprinderilor, a activităților economice și sociale, pentru a ne putea bucura cu adevărat de libertățile noastre. Exemplul italian al Green Pass introdus de Guvernul Draghi a fost un model pentru toată Europa. Beneficiile economice și sociale sunt evidente.

În ceea ce privește parteneriatul strategic, lucrăm de fapt la actualizarea acestuia, o oportunitate de a iniția o mai mare coordonare între cele

al suo aggiornamento, occasione per avviare un maggior coordinamento tra i due Paesi, non solo in chiave bilaterale ma anche su alcuni temi dell'agenda globale, come la lotta al cambiamento climatico. Ci muoviamo nell'ottica di perseguire un multilateralismo efficace basato sulle regole, ricercando sinergie nella comune appartenenza ad UE e NATO. Puntiamo inoltre a rafforzare la cooperazione economica e gli investimenti italiani, al fianco della nostra diffusa presenza imprenditoriale nel Paese, anche per cogliere le opportunità del PNRR e dare un contributo alla modernizzazione della Romania.

Ha avuto una presenza molto attiva sul territorio nei pochi mesi dal suo arrivo in Romania, con attività riguardanti ambiti differenti, dalla cultura fino all'imprenditoria, dal livello PMI fino a quello ministeriale, e l'ultimo esempio è rappresentato dalla missione della delegazione Federalimentare. Come ha percepito l'apertura della parte romena rispetto a ciò che arriva dall'Italia?

La parte romena si dimostra entusiasta e ricettiva rispetto all'Italia e a ciò che ha da offrire. Dipende ovviamente anche da una naturale sintonia tra i nostri due Paesi, ben visibile su una serie di temi dell'agenda internazionale. A proposito di cibo e sostenibilità, nell'ambito della VI edizione della Settimana della Cucina Italiana nel Mondo, abbiamo organizzato un seminario sulla etichettatura degli alimenti assieme a Federalimentare e all'Alleanza per l'Agricoltura e la Cooperazione romena. Relatori italiani e romeni hanno concordato sulla necessità di mettere in guardia i consumatori rispetto alle etichettature «a semaforo», semplicistiche e perciò dannose per la salute e per le rispettive produzioni tipiche. Stiamo inoltre lavorando a nuove proposte in campo culturale, con iniziative sul cinema e la letteratura contemporanea italiana, al passo con una società romena in rapido cambiamento.

Quali sono le priorità dell'Ambasciata d'Italia a Bucarest per l'anno prossimo?

Riattivare il dialogo politico, anche con una visita del Ministro Di Maio a Bucarest per firmare il Partenariato strategico; favorire il raccordo tra imprese italiane e controparti istituzionali e private romene per cogliere assieme le opportunità del PNRR; coinvolgere il pubblico romeno in azioni di promozione culturale che restituiscano un'immagine dell'Italia non stereotipata ma al passo con i tempi e aprano una finestra su autori, artisti, musicisti contemporanei, che hanno un grande potenziale di coinvolgimento soprattutto delle ragazze e ragazzi romeni.

Desidera rivolgere un messaggio ai lettori della rivista, in occasione del Natale?

Rivolgo ai Vostri lettori un augurio amichevole di serenità e di appagamento. In questa fase di perdurante contrasto alla pandemia, che sta purtroppo causando ancora troppe vittime e tante sofferenze, auspico che tutti possiamo trascorrere del tempo di qualità durante le Feste, che ci faccia apprezzare le ricchezze più grandi a nostra disposizione: le relazioni umane e la bellezza della vita.

două țări, nu doar în cheie bilaterală, ci și pe unele aspecte ale agendei globale, precum lupta împotriva schimbărilor climatice. Ne mișcăm în vederea urmăririi unui multilateralism eficient bazat pe reguli, căutând sinergii în apartenența comună la UE și NATO. De asemenea, ne propunem să consolidăm cooperarea economică și investițiile italiene, alături de prezența noastră antreprenorială numeroasă din țară, tocmai pentru a profita de oportunitățile PNRR-ului și pentru a aduce o contribuție la modernizarea României.

Ați avut o prezență foarte activă în teritoriul în cele câteva luni de când ați venit în România, cu acțiuni care au vizat domenii diverse, de la cultură până la sectorul antreprenorial, de la nivel de IMM până la nivel ministerial, ultimul exemplu fiind misiunea delegației Federalimentare. Cum ați percepuit deschiderea părții române față de ceea ce vine din Italia?

Partea română se arată entuziaștă și recepțivă la Italia și la ceea ce are ea de oferit. Evident, decurge și din armonia naturală dintre țările noastre, clar vizibilă pe o serie de probleme de pe agenda internațională. Apropo de alimentație și sustenabilitate, în cadrul celei de-a 6-a ediții a Săptămânii Bucătăriei Italiene în Lume, am organizat un seminar despre etichetarea alimentelor împreună cu Federalimentare și Alianța Română pentru Agricultură și Cooperare. Intervenienții italieni și români au convenit asupra necesității de a avertiza consumatorii împotriva etichetării „semafor”, simpliste și, prin urmare, dăunătoare sănătății și produselor tipice respective. De asemenea, lucrăm la noi propunerile în domeniul cultural, cu inițiative privind cinematografia și literatura italiană contemporană, în pas cu o societate românească în schimbare rapidă.

Care sunt prioritățile Ambasadei Italiei la București pentru anul următor?

Reactivarea dialogului politic, inclusiv cu o vizită a ministrului Di Maio la București pentru semnarea Parteneriatului Strategic; favorizarea contactelor dintre companiile italiene și omologii instituționali și privați români pentru a profita împreună de oportunitățile PNRR; implicarea publicului român în acțiuni de promovare culturală a unei imagini a Italiei care să nu fie stereotipată, ci în pas cu vremurile și care să deschidă o fereastră asupra autorilor, artiștilor, muzicienilor contemporani, care au un mare potențial de a implica în special copiii și tinerii români.

Doriți să adresați un mesaj cititorilor revistei, cu ocazia Crăciunului?

Adresez cititorilor Voștri o urare prietenească de seninătate și împlinire. În această continuă confruntare cu pandemia, care din păcate încă provoacă prea multe victime și atât de multă suferință, sper ca toți să putem petrece timp de calitate în perioada sărbătorilor, care să ne facă să apreciem cea mai mare bogătie pe care o avem la dispoziție: relațiile umane și frumusețea vieții.

Proiectul „De la emigrare la integrare” merge mai departe

În data de 26 noiembrie 2021 a avut loc un nou vernisaj al expoziției „De la emigrare la integrare”, un proiect fundamental pentru Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT., originat din ideea și munca de cercetare desfășurată de dna Ioana Grosaru, președintele asociației, proiect cu o vechime de cincisprezece ani. De data aceasta, expoziția a fost inaugurată la Cavasso Nuovo, Italia, o localitate aflată în inima regiunii Friuli-Venezia Giulia, de unde provineau numeroși imigranți italieni din România. Un loc semnificativ, aşadar, întrucât expoziția tratează tocmai acest subiect al emigratiei italiene în România, ilustrând în imagini, prin fotografii document, istoria formării comunității italiene pe teritoriul României.

Il 26 novembre 2021 ha avuto luogo una nuova inaugurazione della mostra «Dall'emigrazione all'integrazione», un progetto fondamentale per l'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT., nato dall'idea e dal lavoro di ricerca svolto dalla sig.ra Ioana Grosaru, presidente dell'associazione, un progetto con quindici anni d'anzianità. Questa volta, la mostra è stata inaugurata a Cavasso Nuovo, Italia, un comune situato nel cuore del Friuli-Venezia Giulia, regione di provenienza di numerosi immigrati italiani in Romania. Un luogo quindi ricco di significato, giacché la mostra riguarda proprio l'emigrazione italiana in Romania e illustra in immagini, tramite foto documentarie, la storia della formazione della comunità italiana in territorio romeno.

În cadrul evenimentului inaugural a avut loc și o serie de comunicări pe acest subiect, precedate de saluturile oficialităților prezente: dl Primar al comunei Cavasso Nuovo, Silvano Romanin, dl Consul general al României la Trieste, Cosmin Victor Lotreanu, dl Consilier regional, Emanuele Zanon și dl Consilier pe probleme de cultură la Primăria din Cavasso Nuovo, Daniele Gladich. De asemenea, mesajul dlui deputat Andi-Gabriel Grosaru a fost transmis de dna consilier Olivia Simion. Punctele principale subliniate de mesajele oficiale au accentuat strânssele legături ale Italiei cu România, evoluția istorică asemănătoare (cu precădere în secolul al XIX-lea) a celor două țări, importanța fenomenelor migratorii ce au legat cele două teritorii în trecut și în prezent și importanța recuperării episodului migrației italiene în România, începute cu peste un secol în urmă, un fenomen prea puțin cunoscut în contextul italian.

Comunicările pe marginea subiectului emigratiei italiene în România au fost susținute de dl Cristian Luca, Director adjunct al Institutului

Durante l'evento inaugurale si sono susseguiti diversi interventi su quest'argomento, preceduti dai saluti dei funzionari presenti: il Sindaco del comune di Cavasso Nuovo, Silvano Romanin, il Console generale della Romania a Trieste, Cosmin Victor Lotreanu, il Consigliere regionale

Emanuele Zanon e l'Assessore alla Cultura del Comune di Cavasso Nuovo, Daniele Gladich. Allo stesso modo, il messaggio del deputato Andi-Gabriel Grosaru è stato trasmesso dalla consigliera Olivia Simion. I punti principali messi in luce nei messaggi ufficiali hanno posto l'accento sugli stretti legami dell'Italia con la Romania, sull'evoluzione storica simile (soprattutto nel XIX secolo) dei due paesi, sull'importanza dei fenomeni migratori che hanno legato i due territori nel passato e nel presente e su quanto sia importante recuperare l'episo-

dio della migrazione italiana in Romania, iniziata un secolo fa, un fenomeno troppo poco conosciuto nello spazio italiano.

Gli interventi riguardanti la migrazione italiana in Romania sono stati sostenuti dal dott.

de
Olivia Simion

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

Cristian Luca, Direttore aggiunto dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia, dalla dott.ssa Olivia Simion, rappresentante dell'Associazione degli Italiani di Romania e dal dott. Paolo Tomasella, Assessore alla Cultura del Comune di Montereale Valcellina. Se i signori Luca e Tomasella hanno messo in evidenza due personalità di spicco nella storia degli italiani di Romania, l'architetto Antonio Copetti e il costruttore Geniale Fabbro, entrambi italiani e autori di opere fondamentali in ambito edilizio in Romania, Olivia Simion ha presentato l'evoluzione della mostra «Dall'emigrazione all'integrazione», insieme ad alcuni dati sulla storia della migrazione italiana in territorio romeno, illustrando le storie concrete di vita degli italiani di Romania, i loro successi e drammi, questi ultimi vissuti soprattutto

Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Venetia, de dra Olivia Simion, reprezentantă a Asociației Italianilor din România și de dl Paolo Tomasella, Consilier pe probleme de cultură la Primăria localității Montereale Valcellina. În vreme ce dl Luca și dl Tomasella au scos în evidență două personalități remarcante în istoria italianilor din România, arhitectul Antonio Copetti, respectiv, constructorul Geniale Fabbro, ambii italieni cu realizări fundamentale în domeniul construcțiilor în România, Olivia Simion a prezentat istoricul expoziției „De la emigrare la integrare”, dar și câteva date despre istoria emigrației italiene pe teritoriul românesc,

con la venuta al potere del regime comunista, come anche la riforma della comunità dopo il 1989 e il lavoro svolto dall'Associazione degli Italiani di Romania per serbare e promuovere i valori identitari di questa comunità storica.

La serata è andata avanti con l'inaugurazione della mostra, una visita al Museo dell'Emigrazione di Cavasso Nuovo e la degustazione di prodotti tradizionali, specifici della zona di Cavasso Nuovo.

La visita della delegazione RO.AS.IT., guidata dal sig. Paolo Tomasella, è continuata il giorno successivo a Maniago, dove la sig.ra Franca Teja, Assessore alla Cultura del Comune di Andreis, ha presentato la storia del salame di Sibiu, dalle origini friulane, quando Barba Nane, un immigrato di Budoia, arriva con il suo salame, prodotto tradizionale fatto in casa, a Budapest intorno al 1850, per lavorare nell'edilizia. Osservando il successo ottenuto dal salame tradizionale, inizia a produrlo su vasta scala, chiamando lavoratori italiani di Frisanco perché lo aiutassero nell'attività.

Tra questi c'erano i fratelli Dozzi. Il primo, Giuseppe, ha sposato la figlia di Barba Nane e ha continuato a produrre salame (diventato il salame ungherese) a Budapest, mentre Filippo Dozzi si è stabilito a Sinaia, dove ha iniziato a produrre salame crudo-stagionato in territorio romeno (diventato in seguito il famoso salame di Sibiu). Alex Antonini, l'unico produttore del salame originale di Barba Nane nella zona, ha presentato la sua macelleria, «Noè», e ha parlato del processo

ilustrând povești concrete de viață ale italienilor din România, reușitele și dramele lor, suferite mai ales odată cu venirea la putere a regimului comunist, precum și reformarea comunității după 1989 și munca dusă de Asociația Italianilor din România pentru a menține și promova valorile identitare ale acestei comunități istorice.

Seara a continuat cu inaugurarea expoziției, cu o vizită la Muzeul Emigației din Cavasso Nuovo și cu o degustare de produse tradiționale specifice zonei Cavasso Nuovo.

Vizita delegației RO.AS.IT., avându-l ca ghid pe dl Paolo Tomasella, a continuat a doua zi la Maniago, unde dna Franca Teja, Consilier pe probleme de cultură la Primăria din Andreis, a prezentat povestea salamului de Sibiu, care își are originile în Friuli, când Barba Nane, un emigrant din Budoia, ajunge cu salamul său, produs tradițional făcut în casă, la Budapesta în jurul anilor 1850, pentru a lucra în construcții. Observând succesul de care se bucură salamul tradițional, începe să-l producă la scară mare, chemând muncitorii italieni din Frisanco pentru a-l ajuta în afacere.

Unii dintre aceștia au fost frații Dozzi. Primul, Giuseppe, s-a căsătorit cu fiica lui Barba Nane și a continuat să producă salamul (devenit salame ungherese) la Budapesta, în vreme ce Filippo Dozzi s-a stabilit la Sinaia, unde a început să facă salamul crud-uscat pe teritoriul românesc (devenit ulterior famosul salam de Sibiu). Alex Antonini, singurul producător al salamului original al lui Barba Nane din zonă, a prezentat măceleria sa, „Noè” și a vorbit despre procesul de producție. În prezent, românii Marian Enache și soția sa, Florina, bine integrați în comunitatea italiană din Montereale Valcellina (locuind în trecut și la Maniago), promovează acest salam și povestea sa, accentuând legătura importantă dintre cele două țări și schimburile culinare între ele și închizând cercul emigației, desfășurată astăzi în sens invers, dinspre România înspre Italia.

Traseul a continuat cu opriri la vechea hidrocentrală „Antonio Pitter” din Malnisiu, ceea ce care a dat prima dată curenț electric Veneției în 1905, la mormântul lui Geniale Fabbro din Rauscedo și la Centrul Menocchio din Montereale Valcellina, locul unde s-a născut în secolul al XVI-lea Domenico Scandella, zis Menocchio, cel a căruia poveste a stat la baza cărții fundamentale a lui Carlo Ginzburg, *Brâanza și viermii*, ce a schimbat felul în care se abordează studiului istoriei, de la macroistorie la microistorie.

Bucurându-se de o bună primire la Cavasso Nuovo, un loc puternic marcat de fenomenul migrării, proiectul „De la emigrare la integrare” merge, aşadar, mai departe, punctând încă o oprire în itinerarul său, ce a început în 2007, în variile localități din România, pentru a continua în Elveția, la sediul ONU de la Geneva și apoi în Italia, la Roma, Cuneo, Frossasco, Torino. O istorie care trebuie recuperată, spusă și cunoscută și de aceea ne dorim ca traseul expoziției să nu se opreasă aici, aşa cum și-a propus încă de la început inițiatorarea proiectului, prof. Ioana Grosaru.

di produzione. Attualmente, i romeni Marian Enache e sua moglie Florina, bene integrati nella comunità italiana di Montereale Valcellina (dopo aver vissuto in passato anche a Maniago), promuovono questo salame e la sua storia, ponendo l'accento sull'importante legame tra i due paesi e sugli scambi culinari tra i due, concludendo il cerchio della migrazione che oggi si svolge al contrario, dalla Romania verso l'Italia.

Il cammino è proseguito con varie tappe presso la vecchia centrale idroelettrica «Antonio Pitter» di Malnisiu, quella che ha dato per la prima volta la corrente a Venezia nel 1905, alla tomba di Geniale Fabbro di Rauscedo e al vecchio Centro Menocchio di Montereale Valcellina, luogo dov'è nato Domenico Scandella, detto Menocchio, sulla cui storia è basata la fondamentale opera di Carlo Ginzburg, *Il formaggio e i vermi*, che ha cambiato l'approccio allo studio della storia, dalla macrostoria alle microstorie.

Così, beneficiando della bell'accoglienza ricevuta a Cavasso Nuovo, un luogo fortemente segnato dal fenomeno migratorio, il progetto «Dall'emigrazione all'integrazione» continua ad andare avanti, aggiungendo ancora una fermata nel suo itinerario, iniziato nel 2007 in varie località della Romania, e proseguito in Svizzera, presso la sede ONU di Ginevra e poi in Italia, a Roma, Cuneo, Frossasco, Torino. Una storia che dev'essere recuperata, raccontata e conosciuta e per questo desideriamo che il cammino della mostra non si fermi qui, così com'è sempre stato nelle intenzioni dell'iniziatrice del progetto, la prof.ssa Ioana Grosaru.

Il progetto «Dall'emigrazione all'integrazione» va avanti

Cu puțin timp în urmă, la 16 octombrie 2021, Coleta De Sabata, profesor cu pregătire superioară în Inginerie electrică (Facultatea de Electrotehnică) și doctorat în Fizică tehnică, unul dintre oamenii iluștri ai vieții științifice și culturale din țara noastră, a plecat în lumea fără de întoarcere, lăsând în urmă amintirea unei femei sclipitoare, a unui om puternic, care nu s-a lăsat doborât de greutăți și de încercările de care nu a fost ocolit pe parcursul vieții.

In memoriam Coleta De Sabata

de
Ioana Grosaru

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

Regret mult faptul că relația sa de colaborare cu Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a venit poate mult prea târziu pentru a valorifica faptul că, în calitate de membru, cunoștea bine comunitatea din care făcea parte prin alianță, intrând într-o familie mare de etnici italieni, cea a soțului, Ion De Sabata, care a dat câteva importante personalități: ingineri, profesori, arhitecți, medici. Ne-am bucurat însă că am reușit să concretizăm câteva importante proiecte care i-au adus în atenție pe italienii istorici din Banat. Ne-a oferit dreptul de publicare a întregului ciclu de romane intitulat generic „Clanul De Niro” și pentru volumele *Etrusci și Călătoriile mele: Italia*. A fost un constant colaborator al revistei **SIAMO DI NUOVO INSIEME** povestind în articolele pe care le-a scris întâmplări din viața italienilor așezăți în Ardeal și istoria lor.

În semn de apreciere, a fost propusă pentru premiul Nobel pentru literatură, la recomandația făcută de Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT., fiind susținută și de conducerea Institutului Politehnic din Timișoara, cu romanul dedicat emigrăției italiene în România *Clanul De Niro*, volum tradus și în limba italiană de Clara Mitola.

Coleta a plecat dintre noi, dar a reușit să mai scrie și să mai finalizeze încă o carte. Bucuroasă pentru că reușise să o recitească și să-i facă ultimele corecturi, nu a mai avut timp, din păcate, să o vadă și editată. Rămâne însă cu credință că de acolo, din lumea *astrului prieten*, ne va fi călăuză spre reușita noastră și îndeplinirea dorințelor ei finale!

Odihnă lină în lumină!

foto: archiv RO.AS.IT.

Poco tempo fa, il 16 ottobre 2021, Coleta De Sabata, docente con preparazione superiore in Ingegneria elettrica (Facoltà di Elettrotecnica) e con un dottorato in Fisica tecnica, uno dei membri illustri della vita scientifica e culturale del nostro paese, ha abbandonato questo mondo senza ritorno, lasciando dietro di sé il ricordo di una donna brillante, di una persona forte, che non si è lasciata abbattere dalle difficoltà e dalle prove che la vita non le ha risparmiato.

Rimpiango molto che il suo rapporto di collaborazione con l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. sia arrivato forse troppo tardi per valorizzare il fatto che, in qualità di membro, conoscesse bene la comunità cui apparteneva per via matrimoniale, entrando a far parte di una grande famiglia della minoranza italiana, quella del marito, Ion De Sabata, da cui provengono anche alcune personalità importanti: ingegneri, professori, architetti, medici. Siamo stati però felici di poter realizzare insieme alcuni importanti progetti che hanno portato alla ribalta la comunità italiana storica del Banato. Ci ha offerto il diritto di pubblicare l'intero ciclo di romanzi intitolati «Il Clan De Niro» e i volumi *Gli Etruschi e I miei viaggi: l'Italia*. È stata una costante collaboratrice della rivista **SIAMO DI NUOVO INSIEME**, raccontando nei suoi articoli momenti della vita degli italiani stabilitisi in Transilvania e della loro storia.

In segno di apprezzamento, è stata candidata al premio Nobel per la letteratura, su raccomandazione dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. e sostenuta anche dalla direzione dell'Istituto Politecnico di Timișoara, con il romanzo dedicato all'emigrazione italiana in Romania, *Il Clan De Niro*, volume tradotto anche in lingua italiana da Clara Mitola.

Coleta ci ha lasciato ma è riuscita a scrivere e concludere ancora un libro. Felice di essere riuscita a rileggerlo e ad apportare le ultime correzioni, non ha avuto più tempo, purtroppo, di vederne la pubblicazione. Siamo però sicuri che dall'alto, dal mondo *dell'astro amico*, ci guiderà verso il successo e la realizzazione del suo ultimo desiderio!

Riposa in pace nella luce!

700 anni dalla morte di Dante: Beatrice, la magnifica osessione

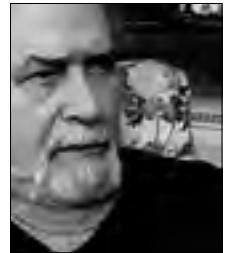
Nella nostra escursione dedicata alle illustrazioni dantesche, attraverso i tre articoli precedenti, non potevamo non concludere con l'ultima parte senza rivolgerci a Dante stesso. Ma quando si dice Dante si dice anche Beatrice, la Musa ispiratrice, l'amore idealizzato e – secondo una parola tutta dantesca – la creatura «trasumanata» – ossia al di là dell'umano. Vediamo come stanno le cose dall'inizio.

Dante stesso racconta di aver incontrato Beatrice quando lui aveva nove anni, ma di non averle mai né parlato né averla più rivista per altri nove anni. La incontra di nuovo, quindi, quando Beatrice – Bice di Folco Portinari, questo il nome completo, personaggio realmente esistito – di anni ne ha diciotto e, incontrata per strada, questa risponde al saluto di Dante, che sente per la prima volta la voce (per lui dolcissima) della giovane donna. È inutile dire che per tutto quel tempo, i nove anni trascorsi, Dante era rimasto perdutamente innamorato della ragazza fin dal primo sguardo. Ma ora, dopo nove anni dal loro primo e unico incontro, c'è un piccolo e non trascurabile particolare: Bice di Folco Portinari (1266-1290) è sposata (a quel tempo le ragazze si sposavano molto giovani), e aveva fatto tra l'altro un buon matrimonio; si era infatti accasata con un giovane di ricca famiglia e lui stesso ricco,

Excursia noastră dedicată ilustrațiilor operei lui Dante, realizată prin intermediul celor trei articole precedente, nu s-ar fi putut încheia fără o ultimă parte care să se adreseze lui Dante însuși. Dar, când spunem Dante, spunem și Beatrice, Muza inspiratoare, iubirea idealizată și – după un cuvânt complet dantesc – creația „trasumanată” – adică dincolo de uman. Să vedem cum au stat lucrurile de la început.

Dante însuși povestește că a cunoscut-o pe Beatrice când el avea nouă ani, dar nu a vorbit niciodată cu ea și nici nu a mai văzut-o pentru alți încă nouă ani. O reîntâlniește, aşadar, când Beatrice – Bice di Folco Portinari, pe numele său complet, fiind un personaj ce a existat cu adevărat – avea opt-sprezece ani și, întâlnindu-l pe stradă, răspunde salutului lui Dante, care aude pentru prima dată vocea (pentru el foarte dulce) a tinerei. Este inutil să mai precizăm că în tot acest timp, ultimii nouă ani, Dante fusese îndrăgostit nebunește de fată, încă de la prima vedere. Dar acum, la nouă ani de la prima și singura lor întâlnire, există un mic și deloc neînsemnat detaliu: Bice di Folco Portinari (1266-1290) era căsătorită (pe atunci fetele se căsătoreau foarte tinere) și, de altfel, prinsese și o partidă bună; se căsătorese, într-adevăr, cu un Tânăr dintr-o familie bogată, fiind el însuși bogat, bancher de profesie, un

4th parte
di quattro
articoli

di
Antonio Rizzo
antonio.rizzo08@gmail.com

traducere
Olivia Simion

Solomon Simeon, 1859.
A 9 anni Dante incontra
per la prima volta
Beatrice

Solomon Simeon,
1859. La 9 ani Dante o
întâlnește pentru prima
oară pe Beatrice

foto: pixabay.com

ERATĂ
În al treilea articol din seria dedicată reprezentărilor plastice ale operei lui Dante, apărut în numărul anterior al revistei, din cauza unei regreteabile erori redacționale, explicările foto ce ar fi trebuit să insotescă unele imagini s-au pierdut în corpul principal al textului, făcând dificilă înțelegerea acestuia. Pentru o vizionare corectă a aceluia articol, vă rugăm să consultați varianta online a revistei **SIAMO DI NUOVO INSIEME**, nr. 105-106, pe site-ul roasit.ro. Ne cerem scuze pentru inconveniente. Redacția

ERRATA CORRIGE

Nel terzo articolo della collana dedicata alle rappresentazioni plastiche dell'opera dantesca pubblicato nel precedente numero della rivista, a causa di uno sfortunato errore editoriale, le didascalie che avrebbero dovuto accompagnare alcune immagini sono andate perse nel corpo principale del testo, rendendo difficile la sua comprensione. Per una corretta visualizzazione di tale articolo si rimanda alla versione online della rivista **SIAMO DI NUOVO INSIEME**, n. 105-106, sul sito roasit.ro. Ci scusiamo per il disagio. La redazione

di professione banchiere, tale Simone dei Bardi, potente famiglia mercantile di Firenze.

Insomma: è ben noto a tutti noi del disperato amore di Dante per Beatrice, e questo non poteva non eccitare la fantasia dei pittori, specialmente in epoca romantica, e non solo in Italia, ma anche fra gli artisti stranieri. Per esempio, osserviamo il poco conosciuto disegno del pittore inglese Simeon Solomon (1840-1905). Raffigura Dante (per la verità bruttino) che timidamente e con imbarazzo conosce per la prima volta Beatrice. Questa, con una mano stringe quella di Dante e con l'altra, vezzosamente, si rassetta i capelli, avendo compreso il trasporto sentimentale del giovane ragazzino. La mano sinistra di Dante portata sul cuore mentre stringe un fiore simbolleggia lo scoccare della scintilla amorosa.

Ma esiste un altro quadro, questa volta più realistico, perché effettivamente il primo incontro avvenne in un'occasione festiva e pubblica. L'autrice è l'inglese Eleanor Brickdale, vissuta durante il regno della regina Vittoria.

Eleanor Brickdale, 1919, *Primo incontro di Dante e Beatrice*. Siamo a una festa pubblica (il Calendimaggio). Osserviamo un Dante lontano, quasi nascosto timidamente dietro una donna, e Beatrice che con passo elegante, come richiede il suo rango, sale una scalinata.

Eleanor Brickdale, 1919, *Prima întâlnire a lui Dante și Beatrice*. Suntem la o serbare publică (Calendimaggio). Observăm un Dante îndepărțat, aproape ascuns timid în spatele unei femei, și o Beatrice care, cu pas elegant, aşa cum o cere rangul ei, urcă scările.

Anume Simone dei Bardi, aparținând unei puternice familii de negustori din Florența.

Cu toții cunoaștem foarte bine dragostea disperată a lui Dante pentru Beatrice, iar aceasta nu putea să nu stimuleze imaginația pictorilor, mai ales în epoca romantică, și nu numai în Italia, ci și în rândul artiștilor străini. De exemplu, să ne uităm la desenul puțin cunoscut al pictorului englez Simeon Solomon (1840-1905). Îl reprezintă pe Dante (cam urât, ce e drept) care, timid și jenat, o întâlnește pentru prima dată pe Beatrice. Aceasta, cu o mână o strâng pe cea a lui Dante și, cu cealaltă, își aranjează fermecător părul, înțelegând tumultul sentimental ce-l încerca pe Tânărul băiat. Mâna stângă a lui Dante, asezată la inimă în timp ce strâng o floare, simbolizează aprinderea scânteii dragostei.

Dar există un alt tablou, de data aceasta mai realist, pentru că prima întâlnire a avut loc de fapt într-o ocazie festivă și publică. Autoarea este englezoaica Eleanor Brickdale, care a trăit în timpul domniei reginei Victoria.

Dante Gabriel Rossetti, 1863

Henry Holiday, 1883

Interverrà successivamente il movimento pittorico dei Preraffaelliti – romantici per eccellenza ma un po' drammatici nei toni – a immaginare più di un incontro fra il Poeta e la sua Musa. Un esempio è quello di Dante Gabriel Rossetti, che con un dittico rappresenta questi incontri, di cui la parte di destra si svolge – addirittura – in un improbabile giardino dell'Eden.

Ma indubbiamente il più celebre dipinto, quasi iconico perché molto raffigurato in tantissimi libri, è quello di Henry Holiday, che però prende troppe libertà descrittive: Dante e Beatrice appaiono molto maturi, e nella realtà – quando entrambi avevano 18 anni – non potevano certo avere quest'aspetto. Poi, Beatrice era già sposata, e il dipinto mostra una donna a capo scoperto, senza velo. E qui bisogna aprire una parentesi storica.

Ulterior, mișcarea picturală a Prerafaeliților – romantici prin excelență, dar oarecum dramatice în tonuri – va interveni pentru a imagina mai mult decât o întâlnire între Poet și Muza sa. Un exemplu este cel al lui Dante Gabriel Rossetti, care într-un diptic reprezintă aceste întâlniri, dintre care partea dreaptă are loc chiar într-o grădină improbabilă a Edenului.

Dar, fără îndoială, cea mai cunoscută pictură a întâlnirii dintre cei doi, aproape iconică pentru că este foarte des reprezentată în multe cărți, este cea a lui Henry Holiday, dar care își ia,

In una società gerarchizzata come quella medievale i comportamenti erano minutamente codificati. La necessità di regolare i rapporti interpersonali doveva essere assai sentita in città comunali come Firenze, caratterizzate da un forte dinamismo sociale e perciò governate da una élite composita nella quale nobiltà di sangue e aristocrazia del denaro sperimentavano quotidianamente una difficile convivenza. I comportamenti femminili, in famiglia e in pubblico, erano classificati così come quelli maschili, se non di più. A occuparsene sono trattatisti laici e predicatori. Fra questi ultimi, ed era l'anno 1279, il cardinale Malabranca emana una costituzione (in pratica quella che noi oggi definiamo una regola coercitiva) la cui trasgressione è un peccato da confessare. La regola impone l'obbligo alle donne maggiori di diciotto anni, che siano sposate, di indossare un velo tutte le volte che si trovano in pubblico. Ora, Dante non apparteneva alla nobiltà, e non era ricco: benestante sì, ma non ricco, almeno non quanto la famiglia del marito di Beatrice, i Bardi. Per lui deve essere stato dunque un evento straordinario che a diciotto anni abbia rivisto Bice, l'abbia salutata, e questa abbia risposto. Come oggi si direbbe, rimase così colpito da «farsene un film».

Torniamo ora ad alcuni autori italiani, tipicamente più «solari» da un punto di vista espresivo, e lascio al lettore il piccolo divertimento di scoprire i significati e le suggestioni che tali dipinti possono stimolare in lui.

foto: wikimediac.org

totuși, prea multe libertăți descriptive: Dante și Beatrice par foarte maturi, iar în realitate – când ambii aveau 18 ani – cu siguranță nu puteau avea acest aspect. Apoi, Beatrice era deja căsătorită, dar tabloul arată o femeie cu capul gol, fără voal. Aici trebuie să deschidem o paranteză istorică.

Într-o societate ierarhică precum cea medievală, comportamentele erau minuțios codificate. Nevoia de a reglementa relațiile interumane era intens resimțită în orașele mari precum Florența, caracterizate de un puternic dinamism social și, prin urmare, guvernate de o elită neomogenă în care nobilimea de sânge și aristocrația banilor experimentau zilnic o conviețuire dificilă.

Raffaele Giannetti (1832-1916), *Primo incontro di Dante e Beatrice*. Per essere il primo incontro, davvero i due giovani non mostrano di avere nove anni. Ma questo era il romanticismo degli artisti.

Raffaele Giannetti (1832-1916), *Prima întâlnire dintre Dante și Beatrice*. Pentru prima întâlnire, cei doi tineri nu par sub nicio formă de 9 ani. Dar acesta era romanticismul artiștilor.

Girolamo Induno (1825-1890) ci mostra una Beatrice quasi infastidita, con un Dante che appare come inebebito. Sullo sfondo sventta la torre di Palazzo Vecchio e il campanile di Giotto.

Girolamo Induno (1825-1890) ne arată o Beatrice aproape deranjată și un Dante care pare că rămâne trăsnit. Pe fundal se înalță turnul Palatului Vechi și clopotnița lui Giotto.

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

Raffaello Sorbi, 1863 - Beatrice è velata, quindi sposata e, come dettano le regole, abbassa gli occhi in segno di riservatezza. Le dame che accompagnano la donna sembrano allontanare il povero Dante con la sola severità dello sguardo.

Raffaello Sorbi, 1863 - Beatrice are voal pe cap, deci este căsătorită și, după cum dictează regulile, își ține ochii plecați, un gest de discretie.

Doamnele care o însotesc pe femeie par să-l alunge pe bietul Dante doar cu severitatea privirii lor.

foto: en.wikipedia.org

Ma qui ci fermiamo. Tanti altri sono i dipinti che illustrano questi fatali incontri. Sarebbero immense le opportunità per commentarli e per scoprire altre suggestioni visive, così come immenso è stato l'amore di Dante per la sua tanto idealizzata donna, che comunque non fu la sola donna nella sua vita. Ma questa è tutta un'altra storia.

foto: wikipedia.org

Raffaello Sorbi, 1887 - il pittore rappresenta una passeggiata sui colli fiorentini (si vede sullo sfondo la chiesa di San Miniato) e la stradina si snoda fra olivi e cipressi, in un paesaggio tipicamente toscano. Il saluto di Dante, con un profondo inchino, è quasi reverenziale, e sembra seguirla con lo sguardo mentre Bice si allontana.

Raffaello Sorbi, 1887 - pictorul reprezintă o plimbare pe dealurile florentine (pe fundal se vede biserică San Miniato), iar drumul șerpuieste printre măslini și chiparosi, într-un peisaj tipic toscan. Salutul lui Dante, cu o plecăciune adâncă, este aproape reverențial, și pare să o urmărească cu privirea în timp ce Bice se îndepărtează.

Comportamentele feminine, în familie și în public, erau clasificate ca și cele masculine, dacă nu mai mult. Se ocupau de asta autorii de tratate laice și predicatorii. Printre aceștia din urmă, și era anul 1279, cardinalul Malabranca a emis o constituție (în practică ceea ce numim astăzi o regulă coercitivă) a cărei încălcare era un păcat de mărturisit. Regula impunea obligativitatea femeilor de peste optsprezece ani, care erau căsătorite, să poarte un voal pe cap ori de câte ori se aflau în public. Dante nu aparținea nobilimii și nu era bogat: avea o oarecare bunăstare, da, dar nu era bogat, cel puțin nu atât de bogat ca familia soțului Beatricei, Barzii. Pentru el trebuie deci să fi fost un eveniment extraordinar că la optsprezece ani a revăzut-o pe Bice, a salutat-o și ea i-a răspuns. După cum am spune astăzi, a fost atât de impresionat încât a „făcut un film din asta”.

Să revenim acum la câțiva autori italieni, de obicei mai „solari” din punct de vedere expresiv, și las cititorului distracția de a descoperi semnificațiile și sugestiile pe care astfel de tablouri le pot stimula în el.

Dar aici ne oprim. Există multe alte tablouri care ilustrează aceste întâlniri fatale. Oportunitățile de a le comenta și de a descoperi alte sugestii vizuale ar fi imense, la fel cum dragosteau lui Dante pentru femeia sa mult idealizată era imensă, cu toate că nu a fost totuși singura femeie din viață lui. Dar aceasta este cu totul altă poveste.

foto: wikipedia.org

Raffaello Sorbi, 1903 - siamo sulle rive dell'Arno, in una bellissima giornata di sole che invita alla pace e a una passeggiata all'aria aperta. Dante era intento a leggere, quando si accorge di Bice, e solleva leggermente la testa guardandola direttamente.

Raffaello Sorbi, 1903 - ne aflăm pe malul râului Arno, într-o frumoasă zi însorită care te invită la liniste și la o plimbare în aer liber. Dante se pregătea să citească, când o observă pe Bice și își ridică ușor capul privind-o direct.

700 de ani de la moartea lui Dante: Beatrice, magnifica obsesie

Călătorii literare

în țara frumuseții

a doua parte

După o scurtă călătorie petrecută în Austria, Germania și Franța, la 30 decembrie 1836, tinerii Vasile Alecsandri și Elena Negri debarcă în portul Genova, unde vizitează Catedrala, Palatul Dogilor, Biserica Sfântul Ambrozie, Piața Carlo Felice, palatele Balbi, Durazzo, Palavicini, Serra și Negrone. Pornesc mai departe spre Livorno, de unde vor ajunge cu trenul la Pisa, unde vor vizita Domul, Baptisteriul, Turnul Înclinat și Camposanto. Urmează Civitavecchia, în sfârșit Napoli, unde cei doi vor rămâne mai mult și se vor întâlni cu Nicolae Bălcescu, aflat aici pentru a-și îngrijii sănătatea și cu dorința de a cerceta documente istorice legate de istoria românilor. Elena Negri, vădind o sănătate subredă, începe să se simtă rău. La recomandarea medicilor, cei doi pornesc spre Sicilia, la Palermo, unde se instalează într-un hotel, din apropierea lui Bălcescu, aflat și el aici. Boala Elenei se agravează, ei se întorc la Napoli, iar de aici se vor îndrepta spre Constantinopol. Pe drum, însă, Elena Negri moare...

Aceste călătorii vor fi transpuse de scriitor în lucrarea *Jurnal de călătorie în Italia (1846-1847)*. Literatura noastră de călătorii din epoca eflorescenței romantismului capătă, astfel, un prestigiu deosebit prin contribuția lui Vasile Alecsandri. Ea pune în lumină nu numai paleta colorată a scriitorului îndrăgostit de cromatică vie a peisajului, dar și spiritul său fin de disociere a ideilor, pasiunea pentru frumos, tentația permanentă a confesiunii, facilitând cunoașterea profundă a fizionomiei sale spirituale. Jurnalul, redactat din luna iunie 1846 până în mai 1847 în limba franceză, va fi publicat de C. Papastate în limba română. Lucrarea ne lasă să întrezărим vibrația sufletească a unui scriitor care nu se cenzurează în fața unor convenții sociale. Totodată, scriitorul ne apare ca un memorialist bogat înzestrat cu resurse literare, care impune literatura de călătorie ca un gen estetic aparte.

În luna martie a anului 1859, în calitate de diplomat al Principatelor Române, Alecsandri călătorește iarăși în Italia, în capitala Piemontului Torino. Primirea ce i se face aici este plină de curiozități, italienii simpatizând cauza Unirii, similară cauzei lor. Este întâmpinat de Giovenale Vegezzi Ruscalla, un cunoscut iubitor al literaturii române și un popularizator al acesteia în Italia. Alecsandri este primit și de contele Cavour, primul ministru al țării, un bărbat cu „figura lui rotundă, albă, puțin colorat pe obraz”, care „se

Dopo un breve viaggio attraverso Austria, Germania e Francia, il 30 dicembre del 1836, i giovani Vasile Alecsandri ed Elena Negri sbarcano a Genova, dove visitano la Cattedrale, Palazzo Ducale, la Chiesa di Sant'Ambrogio, Piazza Carlo Felice, i palazzi Balbi, Durazzo, Pallavicini, Serra e Negrone. Continuano verso Livorno, da qui raggiungeranno Pisa in treno, dove visiteranno il Duomo, il Battistero, la Torre Pendente e il Camposanto. Seguirà Civitavecchia e infine Napoli, dove i due rimarranno più a lungo e incontreranno Nicolae Bălcescu, in loco per motivi di salute e con il desiderio di ricercare documenti storici legati alla storia dei romeni. Elena Negri, di salute cagionale, inizia a sentirsi male. Su raccomandazione dei medici, i due partono verso la Sicilia, alla volta di Palermo, dove alloggiano in un hotel, vicino a quello di Bălcescu, anch'egli in città. La malattia di Elena si aggrava, i due tornano a Napoli e da qui si dirigono verso Costantinopoli. In viaggio però, Elena Negri muore...

de
Ionel Gheorghiu

traduzione
Clara Mitola

foto: Ilaria Simon

Questi viaggi saranno riportati dallo scrittore nell'opera *Diario di viaggio in Italia (1846-1847)*. La nostra letteratura di viaggio durante il primo romanticismo acquisisce così un grande prestigio grazie al contributo di Vasile Alecsandri. Quest'ultimo non solo mette in luce la gamma di colori dello scrittore innamorato delle vive tonalità del paesaggio, ma anche il suo sottile spirito di dissociazione delle idee, la passione per il bello, la permanente tensione alla confessione, facilitando la conoscenza profonda della sua fisionomia spirituale. Il diario, scritto dal gennaio 1846 fino al maggio 1847 in lingua francese, sarà pubblicato da C. Papastate in lingua romena. L'opera ci lascia intravedere la vibrazione spirituale di uno scrittore che non si censura di

Genova

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

Genova

luminează de scânteile ochilor săi albaștri, deși aceștia stau ascuși în dosul unor ochelari de aur și se înviorează prin farmecul zâmbirii sale fine și plăcute". Impresionat de personalitatea acestuia, poetul îi va încerca poezia *Pilotul*. Va fi primit, ca trimis diplomat, de însuși regele Vittorio

fronte alle convenzioni sociali. Allo stesso tempo, lo scrittore ci appare come un memorialista dalle ricchissime risorse letterarie, che impone la letteratura di viaggio come un genere estetico unico.

Nel marzo dell'anno 1859, in veste di diplomatico dei Principati Romani, Alecsandri viaggia nuovamente in Italia, nella capitale del Piemonte, Torino. L'accoglienza che gli viene riservata qui è piena di curiosità, poiché gli italiani simpatizzavano con la causa dell'Unione, simile alla loro causa. È accolto da Giovenale Vegezzi Ruscalla, noto amante della letteratura romena e divulgatore della stessa in Italia. Alecsandri è ricevuto anche dal conte di Cavour, primo ministro del paese, un uomo dalla «figura tondeggiante, bianca, poco colorato sulle gote» che «s'illumina nel luccichio dei suoi occhi azzurri, sebbene questi siano nascosti da occhiali dorati e si ravvivino grazie al fascino del suo sorriso acuto e piacevole». Colpito dalla personalità di quest'ultimo, il poeta gli dedicherà la poesia *Il pilota*. Sarà ricevuto, in veste di diplomatico, dal re Vittorio Emanuele in persona, come anche dal resto delle personalità ufficiali. Accompagnato dai suoi amici italiani, Alecsandri visiterà la città e i suoi teatri. Ecco una sua descrizione: «La capitale del Piemonte è una delle città più considerate delle Alpi... Torino è priva di monumenti importanti, dal punto di vista artistico, come li possiede Genova, Firenze, Venezia, Roma ecc. però è attraversata da un'aria di libertà, che la rende superiore rispetto alle sue sorelle. Sulle piazze non s'innalzano cattedrali monumentali, come il Duomo a Milano, Santa Maria del Fiore a Firenze, San Marco a Venezia, San Pietro a Roma ecc. ma si elevano statue di martiri-eroi della libertà nazionale». Il poeta ammira in Piazza Castello una statua di marmo che rappresenta il soldato piemontese in lotta per difendere la sua patria, e in Piazza San Carlo la statua equestre di re Emanuele Filiberto. Un bell'elogio offerto dall'autore alla lotta per la libertà nazionale, considerata di valore pari a quello delle creazioni artistiche, è espresso anche in una poesia che ricorderà l'atmosfera di vibrante amore patriottico, dell'ardente speranza comune ai due paesi in quei giorni.

Dopo la fine della missione diplomatica, Alecsandri si dirige in treno a Genova. Sensibile, come sempre, alle bellezze della natura, è strizzato da «quella meravigliosa valle che si estende dai piedi delle Alpi fino al mar Mediterraneo». Rimane ugualmente colpito anche dai successi della tecnica moderna, che considera preziosa e bellissima come il paesaggio o come le vestigie antiche: «i viadotti, le gallerie, i ponti gettati sui torrenti Scrivia e Traversa, tra Genova e Novi, degni d'essere considerati alla stregua delle costruzioni romane». Di Genova scrive che «conserva ancora il sigillo dell'Evo Medio», ricordando l'ex Repubblica Genovese. Segue la guerra di liberazione del Piemonte contro gli Asburgo, ed è rimasta dello scrittore una pagina con annotazioni molto succinte, contenenti date e impressioni, la predilezione per i dettagli, la sua sensibilità di fronte alla sofferenza umana causata

Pisa

Emanuele, precum și de alte persoane oficiale. Însoțit de prietenii săi italieni, Alecsandri va vizita orașul și teatrele sale. Iată o descriere a lui: „Capitala Piemontului este unul din orașele cele mai considerabile de peste Alpi... Turinul e lipsit de monumente importante, în privirea artei, precum le posedă Genova, Florența, Veneția, Roma etc, însă el resuflă un aer de libertate, ce dă o superioritate marează asupra surorilor lui. Pe părți nu se înălță catedrale monumentale, precum Duomo la Milano, Santa Maria de Fiore la Florența, San Marco la Veneția, San Pietro la Roma etc, dar se ridică statui de eroi-martiri ai libertății naționale”. El poate admira în Piața Castello o statuie de marmură reprezentând un ostaș piemontez în luptă pentru apărarea patriei,

iar în Piața San Carlo statuia ecvestră a regelui Emanuele Filiberto. Un frumos elogiu adus de autor luptei pentru libertate națională, considerată ca valoare asemenea celor mai de seamă creații de artă, este exprimat și într-o poezie, care va aminti de atmosfera de însuflare dragoste de patrie, de arzătoarele speranțe comune celor două țări în acele zile.

După terminarea misiunii diplomatice, Alecsandri se întreaptă cu trenul spre Genova. Sensibil, întotdeauna, la frumusețile naturii, este vrăjit de „acea vale minunată care se întinde la poalele Alpilor până la marea Mediterană”. La fel de impresionat este și de realizările tehnice moderne, pe care le consideră la fel de prețioase ca și frumusețea peisajului sau ca și vestigiile antichității: „viaducturile, tunelurile, podurile aruncate pe torente Scrivia și Traversa, între Genova și Novi, demne de a fi considerate ca ziduri romane”. Despre Genova, scrie că „păstrează încă sigiliul Evului Mediu”, amintind fosta republică genoveză. Urmărește războiul de eliberare al Piemontului împotriva Habsburgilor și a rămas de la scriitor o pagină cu însemnări foarte succinte, care cuprind date și impresii, predilecția pentru amănunt, sensibilitatea sa în fața suferinței umane cauzate de război. Aceste priveliști durerioase l-au inspirat în poezii ca: *La Palestro*, *La Magenta*, *Corona Vîței*, *Presimtire*, ce constituau atât un omagiu adus eroismului italian, cât și un îndemn pentru propriul popor, care trebuia să lupte pentru a-și cucerii deplina unire, deplina libertate. Într-o scrisoare către prietenul său Ubicini mărturisea entuziasmul său: „se simte că Italia respiră în toată sănătatea plămânilor săi aerul dătător de viață al libertății”. Libertatea, acest nobil ideal pentru care patrioții italieni, ca și frații săi români, au luptat eroic, apare transpusă în poezia *Presimtire*: „A Italiei libertate/ Va-nsufla o nouă viață/ Legioanelor uitate/ De la Dunărea măreată/ Și-n curând ginta latină/ Răsări-va ca un soare/ Coperind cu-a sa lumină/ Celealte mari popoare!”. Poetul va fi distins, în anul 1878, cu premiul concursului de la Montpellier pentru poezia *Cântecul gintelui latine*, prilej cu care poetul se exprimă într-o scrisoare către un amic: „Îți mărturisesc că nu puțin m-am bucurat de acest triumf, mai cu seamă că el a contribuit a redeștepta simpatia conraților noștri latini pentru țara noastră”.

În urma neuitatelor călătorii în Italia, creația sa poetică se îmbogățește cu noi poezii, inspirate de farmecul locurilor vizitate. Vesele, pline de fericire, ne apar poezile: *Barcarola veneziană*, *Biondineta*, *O seară la Lido*, *Gondoleta*, *Canzonetta napoletana*, *Palatul Loredano*, și.a. Inspirate din frumusețile naturii italiene, din priveliștile marine, multe dintre ele sunt adevărate tablouri în versuri, precum: *Lacul de Como*, *Pe coastele Calabriei*, *Cântec sicilian*. Filosofia lui Vasile Alecsandri a fost aceea că poezia înaltește sufletul în sferele idealului, exprimă triumful dragostei, al fericirii, al luptei pentru libertate, precum aceea dusă de poporul italian: „Dar ea s-aprindă sufletul/ Nimic nu e pe lume/ Ca numele de Patrie/ Și-a libertăței nume” (*Corona Vîței*).

dalla guerra. Queste visioni dolorose l'hanno ispirato in poesie come *A Palestro*, *A Magenta*, *La Corona della Vita*, *Presentimento*, che hanno rappresentato tanto un omaggio all'eroismo italiano, quanto anche un invito rivolto al proprio popolo, che doveva lottare per conquistare l'unione completa, la completa libertà. In una lettera inviata al suo amico Ubicini mostrava il proprio entusiasmo: «si sente che l'Italia respira a pieni polmoni l'aria donatrice di vita della libertà». La libertà, questo nobile ideale per cui i patrioti italiani, come i suoi fratelli romeni, hanno lottato eroicamente, appare trasposta nella poesia *Presentimento*: «Dall'Italia liberata/Sorgerà una nuova vita/ Di legion dimenticata/ Dal Danubio suo grandioso/ E presto le latine genti/ Sorgeranno come un sole/ Coprendo con la loro luce/ Gli altri popoli di gran mole». Il poeta sarà distinto, nell'anno 1878, con il premio del concorso Montpellier per la poesia *Il canto delle genti latine*, occasione in cui il poeta dichiara a un amico in una lettera «Ti confesso che non poco mi ha reso felice questo trionfo, soprattutto perché ha contribuito a risvegliare la simpatia dei nostri confratelli latini per il nostro paese».

Dopo gli indimenticabili viaggi in Italia, la sua opera poetica si arricchisce di nuovi testi, ispirati dal fascino dei luoghi visti. Allegre, piene di felicità, ci sembrano le poesie: *La barcarola veneziana*, *Biondineta*, *Una sera al Lido*, *Gondoleta*, *Canzonetta napoletana*, *Palazzo Loredano*, ecc. Ispirate dalle bellezze naturali italiane, dai panorami marittimi, molti dei suoi testi appaiono simili a veri e propri dipinti in versi, come nel caso di: *Il Lago di Como*,

foto: facebook.com

Torino

Sulle coste della Calabria, Canto siciliano. La filosofia di Vasile Alecsandri è stata che la poesia innalza lo spirito fino alle sfere dell'ideale, esprime il trionfo dell'amore, della felicità, della lotta per la libertà, come quella condotta dal popolo italiano: «Ma che lei accenda lo spirito/ Niente esiste al mondo/ Come il nome della Patria/ E della Libertà il nome» (*La Corona della Vita*).

Viaggi letterari nel paese della Bellezza (2[^] parte)

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

Le odissee dei nostri „veci”

de
Olimpio Rossin

traducere
Olivia Simion

Nelle seguenti pagine, vi invitiamo a leggere un articolo estratto dal libricino *Tra ricordi e rimpianti giovanili*, pubblicato in Italia, a Verona, all'inizio degli anni 2000 dai «cugini delle famiglie Grechi e Rossin», come si autodefiniscono gli autori. Parliamo dei discendenti di alcune famiglie di migranti italiani di Romania, rimpatriate in Italia intorno alla Seconda Guerra Mondiale, che mettono nero su bianco i racconti di famiglia e i ricordi dell'infanzia vissuta negli anni di guerra. Le righe che vi proponiamo in questo numero, scritte da Olimpio Rossin, offrono un omaggio a quei migranti italiani che hanno affrontato le difficoltà del rimpatrio e la nostalgia verso un paese che nel frattempo era diventato la loro casa, la Romania.

Non c'è dubbio che i nostri rispettivi genitori, vale a dire quelle gagliarde e possenti figure dotate di grande carattere e di umana saggezza, non sono nati sotto una buona stella. Oltre a nascere e vivere in un Paese straniero come la Romania per circa la metà della propria esistenza, sono stati quasi costretti a rimpatriare e sorbirsene poi le conseguenze di una lunga, tribolata e disastrosa guerra. Ma, tutte queste traversie le hanno accettate senza eccessivi isterismi, quasi con rassegnazione. Per tanti anni ci hanno condotto per mano, ci hanno inculcato e tramandato i valori più genuini del vivere.

E questo lo hanno fatto con disarmante semplicità, con dignità, con sapienza e con l'umiltà delle persone oneste, limpide, trasparenti sul piano umano, lontane dalle cattiverie e dalle brutture che assillano oggi i rapporti tra figli e genitori. Il loro «credo» era l'amore. L'amore spassionato e incontaminato non solo nei confronti di noi figli, ma verso chiunque e in qualsiasi circostanza. E noi sappiamo bene quanto dura, quanto difficile e sofferta, quanto intense siano state le necessità anche di carattere economico che hanno dovuto sopportare nel corso

În paginile următoare vă invităm să citiți un articol extras din cărticica *Tra ricordi e rimpianti giovanili* publicată în Italia, la Verona, la începutul anilor 2000, de „verii familiilor Grechi și Rossin”, cum se autointitulează autorii. Vorbim despre discendenți ai unor familii de imigranți italieni din România repatriate în Italia în preajma celui de-Al Doilea Război Mondial, care aștern pe hârtie povești de familie și amintiri din copilăria petrecută în anii de război. Rândurile pe care vi le propunem în acest număr, scrise de Olimpio Rossin, aduc un omagiu acelor emigranți italieni care au îndurat greutățile repatrierii și dorul de țara ce între timp le devenise casă, România.

Nu există nicio îndoială că părinții noștri, acele figuri puternice și viguroase, cu mare caracter și înțelepciune umană, nu s-au născut sub o stea norocoasă. Pe lângă faptul că s-au născut și au trăit într-o țară străină, România, pentru aproximativ jumătate din existență, au fost aproape forțați să se repatrieze și apoi să suporte consecințele unui război lung, tulbure și dezastroso. Dar au acceptat toate aceste necazuri fără isterie excesivă, aproape cu resemnare. Pentru mulți ani ne-au condus de mână, ne-au inoculat și transmis cele mai autentice valori ale vieții.

Și au făcut asta cu o simplitate dezarmantă, cu demnitate, cu înțelepciune și cu smerenia oamenilor cinstiți, clari, transparenti pe plan uman, departe de răutatea și urâtenia care bântuie astăzi relațiile dintre copii și părinți. „Crezul” lor era dragoste. Iubirea nepasională și necontaminată nu numai față de noi copiii, ci față de oricine și în orice împrejurare. Și știm bine cât de grele, cât de dificile și dureroase, cât de intense au fost nevoie, chiar și de natură economică, pe care au trebuit să le îndure în timpul vieții marcate de un

della loro vita segnata da una guerra insana. Essi hanno vissuto tuttavia intensamente, insofferenti di ogni compromesso con se stessi e con gli altri, fedeli ad un paradigma ideale che aveva conformato se stessi fin dagli anni della loro giovinezza e che hanno perseguito con singolare fermezza fino al loro ultimo respiro. Indubbiamente non erano uomini per i tempi d'oggi, e questa consapevolezza è stata per loro insieme la condanna e il riscatto, perché possiamo ricordarli come loro certamente hanno voluto che noi li ricordassimo.

Possiamo affermare che i loro momenti di maggior serenità e tranquillità d'animo sono stati proprio i primi anni della nostra fanciullezza a Jasi, quando i nostri cari erano riusciti a costruirsi una sorta di benessere unitamente ai rispettivi genitori e i venti di guerra, che poi avrebbero sconvolto l'Europa, erano ancora lontani. Ricordo che nell'ampio cortile a fianco di strada Musici, attorniato dalle case in cui abitavano parte dei Rossin (la famiglia Grechi risiedeva nella parte alta della città), era sistematicamente teatro nei mesi caldi di una serie di favolose feste serali con tanto di orchestra per le danze, alle quali partecipavano in toto tutti i parenti, quasi tutti proprietari delle rispettive dimore.

Apro una parentesi per un cenno sul nonno paterno Giuseppe, avventuriero di fama avendo partecipato ad un impreciso conflitto in Argentina nella sua gioventù. Il capostipite, di Caselle di Pressana, dopo sposato con la nonna rodigina, è emigrato in Romania, dove in campo edilizio si è distinto come impresario, coinvolgendo in seguito anche tutti i figli, eccetto uno, lo zio Vittorio.

Per lui c'era stata una fatidica decisione presa dal consiglio dei fratelli Angelo, Fortunato, Lisa, Mario, Margareta, Domenica e Sandu, presieduto dal nonno. Considerato la predisposizione particolare di Vittorio allo studio e poiché le spese per fargli conseguire la laurea erano corpose in quanto doveva trasferirsi a Roma, presso parenti, per frequentare tutte le scuole, i fratelli si sono impegnati a contribuire con il beneplacito del nonno. E questo è stato certamente un atto d'amore (per quei tempi), che loro tutti hanno sentito come un dovere e un piacere, come pure l'orgoglio e la fierezza dopo alcuni anni di avere in famiglia un «professore». Lo zio Vittorio li aveva naturalmente ripagati con le mille attenzioni nei loro confronti negli anni che seguirono, compreso i viaggi dall'Italia a Jasi con la relativa famiglia.

Appunto le riunioni tra parenti, il companatico che ha sempre caratterizzato le nostre famiglie, che non sono mai cessate nemmeno in Italia; un'osmosi indispensabile e insostituibile nei loro programmi di gente semplice, attaccati morbositamente alla famiglia, ai valori della amicizia e del «volemose ben». Del resto, non essendo riusciti a crearsi grosse fortune economiche (quella creata in Romania l'avevano dovuta abbandonare ricavando in pratica il prezzo del biglietto ferroviario per il rimpatrio in Italia), non potevano permettersi altri vizi, altri divertimenti più costosi. Qualche bicchiere di vino, qualche pranzo frugale imbastito con tanta bravura e

război nebulos. Ei au trăit însă intens, intotdeauna la orice compromis cu ei însăși și cu ceilalți, fidei unei paradigmă ideale care îi modelase încă din anii tinereții și pe care au urmat-o cu fermitate până la ultima suflare. Fără îndoială că nu erau oameni ai zilelor noastre, iar această conștientizare a fost pentru ei atât condamnare, cât și absolvire, pentru că ne putem aminti de ei aşa cum au vrut să ne amintim de ei.

Putem spune că momentele lor de cea mai mare seninătate și liniște sufletească au fost chiar primii ani ai copilariei noastre la Iași, când cei dragi reușiseră să-și clădească o oarecare bunăstare împreună cu părinții lor și când suful războiului ce urma să răscolească Europa era încă departe. Îmi amintesc că în curtea mare de lângă Strada Musici, înconjurate de casele în care locuia o parte din familia Rossin (familia Grechi locuia în partea de sus a orașului), era sistematic în lunile calde scena unei serii fabuloase de petreceri serale complete, cu orchestră pentru dansuri, la care participau toate rudele, aproape toți proprietarii caselor menționate.

Deschid aici o paranteză pentru a-l aminti pe bunicul patern Giuseppe, un aventurier celebru care a participat la un conflict neprecizat în Argentina în tinerețe. Acesta, din Caselle di Pressana, după ce s-a căsătorit cu bunica, din Rovigo, a emigrat în România, unde s-a remarcat ca antreprenor în sectorul construcțiilor, implicându-și ulterior toți copiii, cu excepția unuia, unchiul Vittorio. În cazul lui s-a luat o decizie fatidică, adoptată de consiliul fraților Angelo, Fortunato, Lisa, Mario, Margareta, Domenica și Sandu, prezidat de bunicul. Având în vedere predispoziția deosebită a lui Vittorio pentru studiu și, întrucât cheltuielile necesare pentru ca acesta să obțină o diplomă erau substanțiale deoarece trebuia să se mute la Roma, la rude, pentru a urma toate școlile, frații să angajat să contribuie cu bani, cu acordul bunicului. Si acesta a fost cu siguranță un act de dragoste (pentru acele vremuri), pe care toți l-au resimțit ca pe o datorie și o placere, alături de mândria, după câțiva ani, de a avea un „profesor” în familie. Unchiul Vittorio i-a răsplătit în mod firesc cu o grămadă de atenții în anii care au urmat, pe lângă călătoriile din Italia la Iași cu familia sa.

Tocmai reîntâlnirile între rude au fost mereu liantul care a caracterizat mereu familiile noastre și nu au încreitat nici măcar în Italia; o piesă indispensabilă și de neînlocuit în programele lor de oameni simpli, atașați visceral de familie, de valorile prieteniei și ale „volemose ben” (a ține unul la altul). Mai mult, nereușind să acumuleze averi economice mari (pe cea creată în România au fost nevoiți să o abandoneze, fiind practic prețul biletului de tren pentru repatrierea în Italia), nu și-au putut permite alte vicii, alte distracții mai scumpe. Câteva pahare de vin, câteva prânzuri frugale făcute cu multă pricepere și pasiune de mamele noastre, câteva felii de cozonac pentru sărbătorile de Crăciun, cântece vechi, dialoguri și discuții (uneori chiar înăsprite), dar atât: acesta este în sineță conținutul acelor reuniuni frecvente definite drept „ale italienilor” în

passione dalle nostre mamme, qualche fetta di «cosonac» per le feste natalizie, canti e cori di vecchia conoscenza, dialoghi e discussioni (a volte anche in forma piuttosto inasprita), ma tutto qui: questo in sintesi il contenuto di queste frequenti riunioni definite «degli italiani» in Romania e dei «romeni» in Italia. Insomma i nostri «veci» non hanno avuto nemmeno la soddisfazione di avere

România și ale „românilor” în Italia. Ce să mai, bătrâni noștri nici nu au avut satisfacția de a avea o patrie. În inimile lor cu siguranță au suferit din cauza asta și probabil și din acest motiv au simțit atât de profund dorința de a fi împreună ori de câte ori au putut.

Sunt convins că acolo sus, acolo unde Domnul i-a așezat pentru meritele dobândite pe

Foto di famiglia, 1933

Fotografie de familie
din 1933

OTTOBRE-DICEMBRE

una patria. Nel loro cuore sicuramente ne soffrivano ed è probabilmente anche per questo motivo che sentivano così profondo il desiderio di stare insieme ogni volta che lo potevano.

Sono convinto che lassù, dove il Signore li ha collocati per i meriti acquisiti sulla terra, da dove sicuramente vegliano su di noi magari dispiacendosi nel vederci così separati tra cugini non solo per lo spazio che ci divide, avranno ricreato una compagnia dei Rossin, dei Grechi, dei Celeste per continuare la tradizione, per rinverdire i fasti delle loro gioie così esigue che hanno contraddistinto il loro incedere sul pianeta terra. Probabilmente saranno anche felici di leggere questo libretto (come spiriti possono ormai concedersi la divagazione visto il buon rapporto instaurato con il buon Dio), in attesa del ricongiungimento generale. Loro ci sono vicini, ci amano come ci hanno sempre amato, ci guidano sulla retta via, ci spronano ad essere dei buoni cristiani perché solo così si può raggiungerli in cielo.

pământ, de unde cu siguranță veghează asupra noastră, poate părându-le rău să ne vadă atât de îndepărtați între veri nu numai din cauza distanței care ne desparte, au recreat niște companii de Rossin, de Grechi, de Celeste pentru a continua tradiția, pentru a reînvia fastul bucuriilor lor atât de mici ce le-au marcat traiul pe pământ. Probabil că ar fi bucuroși să citească această broșură (ca și spirite se pot râsfață acum cu divagații, având în vedere relația bună stabilită cu bunul Dumnezeu), așteptând reunirea generală. Ei ne sunt aproape, ne iubesc aşa cum ne-au iubit mereu, ne îndrumă pe calea cea bună, ne îndeamnă să fim buni creștini pentru că numai aşa putem ajunge la ei în rai.

**Odiseele
bătrânilor noștri**

lubire, devotiu-ne

și tragicism

Din păcate, o amintire care m-a urmărit de-a lungul anilor este cea legată de ziua plecării dintre noi a unchiului Bebe (cum îl numeam noi pe Nestor Culluri). Mătușa mea Magda îmi strângea brațul și, din când în când, cu o mișcare spasmodică, îmi spunea: „Ai văzut că a plecat singur?”. Știam la ce se referea. Ei se hotărâseră să părăsească împreună aceasta lume.

Se întâlniseră în Italia într-un magazin de cravate; el era venit la sora lui, contesa Mara Cencelli, și ea era cu tatăl ei (avocat de renume la vremea aceea). După două săptămâni de plimbări prin Roma, ghid fiind el, s-au revăzut la București și, în scurt timp, s-au căsătorit. Erau un cuplu admirat. Amândoi înalti, ea brunetă, cu un păr bogat, el cu trăsături frumoase, purtând mustață atât de clasică pentru italieni.

De la început ea i-a mărturisit frica de a nu rămâne surdă. După 25 de ani, atât bunica sa, cât și mama, au început să-și piardă auzul. Interesant este că ambele erau foarte talentate la canto. Un blestem? Magda avea atunci 22 de ani, iar în cazul în care se repeta și la ea pierderea auzului, singurul mod de a rupe acest lanț nefericit era să nu aibă urmași. Pe la 27 de ani au început și la Magda semnele înaintășelor sale. Dar nu au regretat nimic, deoarece amândoi se înțelegeau minunat și fiecare avea câte o pasiune. El avea sculptura, iar ea pictura. A urmat o frumoasă perioadă de plimbări prin lume și mai ales în Italia.

După instaurarea regimului comunist la putere, Magda și-a luat ca nume de pictoriță pe cel de Magdalena Nestor, pentru a evita numele de familie al soțului, Culluri, care, pentru toți din familie, devenise o povară. Și totuși, în acest fel, numele lor rămâneau și mai strâns legate, ea însuși numele lui de botez.

Locuiau într-o casă mare, pe strada Dristor, unde etajul era ocupat de cele două ateliere despartite de o mare arcadă: cel de sculptură și cel de pictură, al Magdei.

Din tinerețe, el mergea des la atelierul maestrului Ion Jalea de pe strada Frumoasă, suplinind mâna acestuia, mulți ani. Sculptorul erou, Ion Jalea, rămăsese fără o mâna din timpul Primului Război Mondial. Ani de zile, Nestor a fost profesor la Facultatea de Arhitectură, fiind

Purtroppo, un ricordo che mi ha seguito negli anni è quello legato al giorno della dipartita di zio Bebe (come chiamavamo noi Nestor Culluri). Mia zia Magda mi teneva stretta per un braccio e, di tanto in tanto, con movimenti spasmodici, mi diceva: «Hai visto che se n'è andato da solo?». Sapevo a cosa si riferisse. Loro avevano deciso di lasciare insieme questo mondo.

Si erano conosciuti in Italia, in un negozio di cravatte: lui era in visita alla sua sorella, la contessa Mara Cencelli, mentre lei era con suo padre (avvocato famoso a quell'epoca). Dopo due settimane di passeggiate per Roma, in cui era lui la guida, si sono rivisti a Bucarest e, in breve tempo, si sono sposati. Erano una coppia ammirata. Entrambi alti, lei bruna, con una folta chioma, lui con un bel viso e un paio di baffi tipicamente italiani.

Dall'inizio lei gli ha confessato la paura di rimanere sorda. Dopo i 25 anni, tanto sua nonna come sua madre, hanno iniziato a perdere l'udito. Interessante è che entrambe avevano uno spiccato talento canoro. Una maledizione? Magda allora aveva 22 anni e nel caso in cui si fosse ripetuta anche per lei la perdita dell'udito, l'unico modo per spezzare quest'infelice

catena era quello di non avere figli. Intorno ai 27 anni sono iniziati anche per Magda i sintomi delle sue progenitrici. Ma non hanno avuto nessun rimpianto, perché si capivano a meraviglia e ciascuno aveva passioni personali. Per lui c'era la scultura e per lei la pittura. È seguito un bel periodo di passeggiate per il mondo, soprattutto in Italia.

Dopo l'instaurazione del regime comunista al potere, Magda ha adottato come nome di pittrice quello di Magdalena Nestor, per evitare il nome della famiglia del marito, Culluri, che per tutti i suoi membri era diventato un peso. E a ogni modo, i loro nomi restavano legati ancora più strettamente, visto che lei aveva acquisito il nome di battesimo di lui.

Abitavano in una grande casa su strada Dristor, dove il primo piano era occupato da due atelier, divisi da una grande arcata: quello di scultura e quello di pittura, di Magda.

Fin da giovane, lui si recava spesso all'atelier del maestro Ion Jalea su strada Frumoasa,

de
Mihaela Profiriu
Mateescu

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului

șeful Catedrei de Sculptură-Modelaj. A sculptat multe statui singur sau în colaborare cu maestrul Ion Jalea și alți colegi, cum a fost minunatul frontispiciu al Teatrului dramatic din Galați. Se spunea că acolo au lucrat „cei patru muschetari ai artei”. A fost cunoscut și ca sculptor medalist (gravor). Am păstrat mulajul cu capul zeiței Minerva, lucrat de el pentru Academia Română. Îmi amintesc, de asemenea, de marele bust al lui Petru Rareș într-o din sălile Muzeului militar și de statuia lui Vasile Roață din Iași.

Neavând urmași, nimeni nu s-a ocupat de viața și activitatea lor, acesta fiind motivul pentru care sunt date puține despre ei. Dar studenții săi își amintesc de el cu admiratie, socotindu-l cel mai distins profesor. A fost mereu admirat pentru talentul și pentru ținuta sa impecabilă.

Anii au trecut peste ei, mereu braț la braț cu tandrețe, în nelipsitele plimbări de seară. Dar a venit timpul demolărilor și pe strada Dristor. Au fost anunțați că în două săptămâni casa lor va fi demolată. El a făcut infarct și, după incinerarea sa, Magda s-a închis în dormitor cu pisica și cu cele două butelii de gaz. Și-a respectat legământul. A fost găsită a doua zi. Pisica trăia.

Am trecut după câteva zile pe la casa lor. Totul era devastat. Am recuperat șevaletul Magdei și câteva din picturile călcate în picioare de cei care au trecut pe acolo și care erau departe de a aprecia arta. Dintr-un tablou mare, autoperfret al Magdei, în care picta în fata șevaletului, am salvat doar partea din pictură a capului ei. În atelierul lui erau statui prea mari pentru a fi transportate ori depozitate. Una era a lui Traian Vuia, pentru aeroport, și alta a pilotului Ioan Culluri, fratele sau. Erau multe mulaje pentru medalioane cu chipurile unor personalități ori pentru evenimente, iar multe erau sparte. Am păstrat și un medalion lucrat de el în metal, cu capul lui Beatrice a lui Dante, la care Magda ținea foarte mult.

Sper doar că s-au regăsit acolo unde au plecat, Nestor Culluri și Magda sa.

sostituendo la mano di quest'ultimo per anni. L'eroico scultore Ion Jalea era rimasto senza mano dalla Prima Guerra Mondiale. Per anni, Nestor è stato docente alla Facoltà di Architettura, ed era a capo della Cattedra di Scultura-Modellazione. Ha scolpito molte statue da solo o in collaborazione con il maestro Ion Jalea e altri colleghi, come nel caso dello splendido frontespizio del Teatro drammatico di Galați. Si diceva che ci avessero lavorato «i quattro moschettieri dell'arte». È stato famoso anche come scultore modellista (incisore). Ho conservato il calco della testa della dea Minerva, scolpita da lui per l'Accademia Romena. Ricordo anche il grande busto di Petru Rareș, presente in una delle sale del Museo militare e la statua di Vasile Roață a Iași.

Dal momento che non avevano figli, nessuno si è occupato della loro vita e della loro attività, ed è per questo che esistono così poche informazioni su di loro. Ma gli studenti si ricordano di lui con ammirazione, considerandolo il migliore dei docenti. È stato sempre ammirato per il talento e l'impeccabile comportamento.

Gli anni sono passati anche per loro, sempre l'uno sotto braccio all'altro con tenerezza, durante le immancabili passeggiate serali. Ma è arrivato il periodo delle demolizioni anche su strada Dristor. Sono stati informati che in due settimane casa loro sarebbe stata demolita. A lui è venuto un infarto e dopo la sua cremazione, Magda si è chiusa in camera da letto con la gatta e due bombole di gas. Ha rispettato il suo giuramento. È stata trovata il giorno dopo. La gatta era viva.

Sono passata da casa loro qualche giorno dopo. Era tutto devastato. Ho recuperato il cavalletto di Magda e alcuni dei suoi quadri, calpestati da quelli che erano passati di là e che erano lontani dall'apprezzare l'arte. Di un quadro di grandi dimensioni, un autoritratto di Magda in cui dipinge al cavalletto, ho salvato solo la parte del dipinto raffigurante la testa. Nell'atelier di lui, c'erano statue troppo grandi per essere trasportate o depositate. Una era di Traian Vuia, per l'aeroporto, e l'altra del pilota Ioan Culluri, suo fratello. C'erano molti calchi e un medaglione in metallo lavorato da lui, con la testa della Beatrice dantesca, cui Magda teneva moltissimo.

Spero solo si siano ritrovati lì dove sono giunti, Nestor Culluri e la sua Magda.

**Amore, devozione
e tragicità**

O nouă verigă pe „Drumul romanității”

„Via Domitia” (Calea Domitiană), construită începând cu anul 118 î.Hr. pentru a lega Italia de Peninsula Iberică traversând Galia Narboneză (Gallia narbonensis) – provincie romană astfel numită din 118 î.Hr. după întemeierea coloniei romane Narbo Martius, orașul Narbonne de azi – a fost creată pentru a face coerentă o rețea de drumuri existente, care lega Roma, capitala Imperiului, de actualul Istanbul.

«Via Domitia», costruita a partire dall'anno 118 a.C. per collegare l'Italia e la Penisola Iberica, attraversando la Gallia Narbonese (Gallia Narbonensis) – provincia romana così chiamata dal 118 a.C. dopo la creazione della colonia romana Narbo Martius, l'odierna città di Narbonne – è stata creata per rendere coerente una rete stradale esistente, che collegava Roma, capitale dell'Impero, con l'attuale Istanbul.

Așa se face că, de-a lungul acestui drum de circulație european, putem întâlni nenumărate așezări, monumente, construcții civile sau militare... lăsate de „nos ancêtres les Romains”, chiar și la aproape două milenii după dispariția acestui imperiu!

S-ar putea spune că ele formează un tot, compus din orașe ca Aquae Sextiae (Aix-en-Provence), Arelate Sextanorum (Arles), Arausio Secundanorum (Orange), Baeterrae Septimanorum (Béziers), Nemausus (Nîmes), Narbo Martius (Narbonne)... care se găsesc chiar pe drumul menționat sau în apropierea lui imediată. Chiar și astăzi, vestigiile acestor centre populate importante din antichitate mai pot fi văzute și, cu ocazia efectuării oricăror săpături, fundații, terasamente... ele reapar, chiar și în locuri unde nici nu te aștepți.

Era deci normal ca autoritățile actuale să decidă punerea în valoare a acestor mărturii. Însă,

Così, lungo questa strada di circolazione europea, è possibile incontrare numerosissimi insediamenti, monumenti, costruzioni civili o militari... lasciati da «nos ancêtres les Romains», anche due mila anni dopo la scomparsa di quest'impero!

Potremmo dire formino un tutt'uno composto da città come Aquae Sextiae (Aix-en-Provence), Arelate Sextanorum (Arles), Arausio Secundanorum (Orange), Baeterrae Septimanorum (Béziers), Nemausus (Nîmes), Narbo Martius (Narbonne)... che si trovano proprio sulla strada menzionata o nelle sue immediate vicinanze. Ancora oggi, le vestigia di questi importanti centri abitati dell'antichità possono essere viste e, durante l'esecuzione di qualsiasi scavo, fondamenta, terrazzamento... riappaiono, proprio nei posti in cui meno te le aspetti.

Era perciò normale che le autorità attuali decidessero di valorizzare queste testimonianze. Però, dal momento che si estendono per centinaia di chilometri quadrati, si è cercato di non allontanarle dalla loro localizzazione storica. Il che presuppone la costruzione di più musei, legati alla specificità dei monumenti e delle vestigia scoperte nel tempo. Il primo museo di questa serie è stato quello della città di Arles: «Le Musée départemental Arles antique», chiamato anche «Le Musée bleu», inaugurato nel 1995. Il seguente è stato «Le musée de la Romanité» di Nîmes, aperto nel 2018.

Ed ecco che ora appare un nuovo museo, appartenente a questa serie: «Le musée Narbo Via, anciennement MuRÉNA», o «Musée régional de la Narbonne antique», inaugurato il 19 maggio 2020.

Nel 2010, è stata presentata l'idea di creare un museo dedicato alla storia romana di Narbonne. «Lo scopo di questo museo è rendere nuovamente attuale la prestigiosa città di Narbo Martius, la prima colonia romana fondata fuori dall'Italia nell'anno 118 a.C., offrendo a tutti l'occasione di scoprire vestigia eccezionali, rivelate attraverso un sito, una costruzione, una museografia e una politica pubblica. Quest'azione corrisponde al desiderio di rimettere la storia antica di Narbonne e del bacino mediterraneo in dialogo con il mondo contemporaneo. Dal febbraio 2020, il Museo Narbo Via ha riportato in vita l'antica città di Narbo Martius.»

Il Museo Narbo Via è stato concepito per restituire all'attuale conglomerato urbano la storia

de
Adrian Irvin Rozei

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului

cum sunt răspândite pe sute de kilometri pătrați, s-a încercat ca ele să nu fie îndepărtațe de localizarea lor istorică. Ceea ce presupune construcția mai multor muzeu, legate de specificitatea monumentelor și ale vestigiilor descoperite de-a lungul vremii. Primul muzeu din această serie a fost cel din orașul Arles: „Le Musée départemental Arles antique”, numit și „Le Musée bleu”, inaugurat în 1995. A urmat: „Le musée de la Romanité” de la Nîmes, deschis în 2018.

Iată că acum apare un nou muzeu care face parte din această suita: „Le musée Narbo Via, anciennement MuRéNA”, sau „Musée régional de la Narbonne antique”, inaugurat pe 19 mai 2021.

În 2010, a fost lansată ideea creării unui muzeu dedicat istoriei romane din Narbonne. „Scopul acestui muzeu este de a reduce în actualitate prestigiosul oraș Narbo Martius, prima colonie română fondată în afara Italiei în anul 118 î.Hr., oferind tuturor ocazia de a descoperi vestigii excepționale, reevaluate printr-un sit, o clădire, o muzeografie și o politică publică. Acest

della grande città antica che è stata, allo stesso tempo, la prima colonia romana sul territorio gallico, la capitale della provincia Gallia Narbonensis e un attivo porto commerciale aperto sull'intero mondo mediterraneo. Di questo glorioso passato non è rimasto in piedi nemmeno un monumento. Tuttavia, la sua storia ci è stata trasmessa dalle fonti scritte, dagli scavi e soprattutto attraverso una grande quantità di elementi architettonici utilizzati per lo sviluppo della città durante la sua lunga storia.

Nel periodo 17 settembre – 31 dicembre 2021, il museo Narbo Via presenterà la prima esposizione temporanea, «Veni, Vidi... Bâti!» («Venuto, Visto... Costruito!»).

«La mostra “Veni, Vidi... Bâti!” offrirà una riflessione sulla persistenza del patrimonio architettonico di prestigio della Roma antica e solleverà un punto di domanda sulla nozione di “frammento” architettonico e archeologico, come elemento di studio e d’accesso a un contesto culturale più vasto. Il modo in cui gli architetti contemporanei continuano a esplorare e adattare

OTTOBRE-DICEMBRE

la nostra eredità romana sarà affrontato sistematicamente su una superficie di 500 metri quadrati e in sette sequenze tematiche: riutilizzo, progettazione, illuminazione, respirazione, costruzione, connessione, abitare. In questo modo, la mostra metterà a confronto i principi essenziali dell’architettura romana (l’organizzazione urbana e sociale, la circolazione della luce, dell’aria e dell’acqua, strutture e materiali) con il loro riutilizzo e la loro reinterpretazione contemporanea, materializzatisi nella costruzione del museo Narbo Via progettato da Foster + Partners, un’intersezione tra questi due periodi. Saranno presentati circa cento lavori provenienti dalle istituzioni francesi, italiane e inglesi (oggetti archeologici, disegni, piani, manoscritti, plastici ecc.).»

Tra gli oggetti e i plastici esposti, hanno attratto particolarmente la mia attenzione quelli presenti nella sezione «connessione». I romani hanno costruito i primi ponti su grande scala in grado di resistere al tempo. Gli ingegneri di oggi reinventano idee principali dei romani in materia

act corespunde dorinței de a repune istoria antică a Narbonnei și a bazinului mediteranean în dialog cu lumea contemporană. Din februarie 2020, Muzeul Narbo Via a readus la viață orașul antic Narbo Martius.”

Muzeul Narbo Via a fost conceput pentru a reda aglomerăției actuale istoria marelui oraș antic care a fost, în același timp, prima colonie română de pe pământul galic, capitala provinciei Galia Narbonensis și un port comercial activ deschis întregii lumi mediteraneene. Din acest trecut glorios nu a mai rămas niciun monument în picioare. Însă, istoria lui ne-a fost transmisă prin surse scrise, săpături și, mai ales, printr-o mare cantitate de elemente arhitecturale folosite pentru dezvoltarea orașului de-a lungul istoriei sale.

În perioada 17 septembrie - 31 decembrie 2021, muzeul Narbo Via prezintă prima expoziție temporară, „Veni, Vidi... Bâti!” („Venit, Văzut... Construit!”).

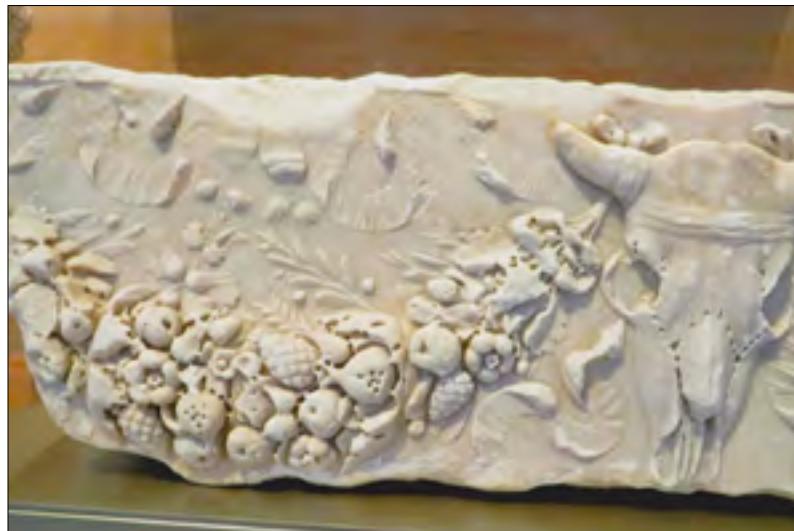
„Expoziția «Veni, Vidi... Bâti!» va oferi o reflecție asupra persistenței patrimoniului arhitectural de prestigiu al Romei antice și va pune sub semnul întrebării noțiunea de «fragment» arhitectural și arheologic, ca element de studiu și acces la un context cultural mai larg. Modul în care arhitecții contemporani continuă să exploreze și să adapteze moștenirea noastră română va fi abordat sistematic pe o suprafață de 500 de metri pătrați, în șapte secvențe tematice: reutilizare, proiectare, luminare, respirație, construcție, conectare, locuire. Expoziția va compara astfel principiile esențiale ale arhitecturii romane (organizarea urbană și socială, circulația luminii, a aerului și a apei, structuri și materiale) cu reutilizările și reinterpretările lor contemporane care s-au materializat prin clădirea muzeului Narbo Via proiectat de Foster + Partners, o răscrucere între aceste două perioade. Vor fi prezentate în jur de o sută de piese din instituții franceze, italiene și engleze (obiecte arheologice, desene, planuri, manuscrise, machete etc.”)

di infrastrutture, con l'aiuto delle più moderne tecnologie. Ad esempio, il ponte romano è stato reinventato tramite il viadotto di Millau, la cui costruzione supera i limiti tecnici dell'epoca, proprio come ha fatto Traiano con il suo ponte sul Danubio, come sostengono gli organizzatori della mostra, affermazioni illustrate da un frammento della Colonna Traiana che rappresenta il ponte di Drobeta-Turnu Severin. Si tratta della famosa rappresentazione del ponte costruito da Apollodoro di Damasco. La copia in gesso datata 1861-1862, porta la menzione: «Il ponte di Traiano sul Danubio, lungo 1135 m, è stato

Printre obiectele și machetele expuse, mi-au atras atenția în special cele din secția „conectare”. Romanii au construit primele poduri la scară mare care au dăinuit. Inginerii de astăzi reinventează ideea cheie a romanilor privind infrastructura, cu ajutorul tehnologiilor cele mai moderne. De exemplu, podul roman a fost reinventat prin viaductul din Millau, a cărui construcție a depășit limitele tehnice ale vremii sale, tot așa cum a făcut Traian cu podul său de peste Dunăre, după cum susțin organizatorii expoziției, afirmații ilustrate de un fragment din Columna lui Traian, prezentând podul de la Drobeta-Turnu Severin. Este vorba de bine-cunoscuta reprezentare a podului construit de Apolodor din Damasc. Copia ghipsului datată 1861-1862, poartă mențiunea: „Podul lui Traian de peste Dunăre, lung de 1135 m, a fost singurul pod de piatră de pe fluviu. Drumul, suficient de lat pentru a permite trecerea legiunilor romane, se sprijinea pe arcade de lemn, apoi pe douăzeci de stâlpi de cărămidă aflați la distanțe de 50 de metri. Romanii au asamblat structura pe sol, apoi

l'unico ponte di pietra sul fiume. La parte superiore del ponte, sufficientemente larga per il passaggio delle legioni romane, si sosteneva su arcate in legno, poi su venti piloni di mattoni a distanza di 50 metri l'uno dall'altro. I romani hanno assemblato una struttura al suolo, poi l'hanno installata utilizzando tecniche di prefabbricazione. Il ponte è scomparso ma la sua rappresentazione semplificata può essere vista sul calco della Colonna Traiana, realizzata a Roma per Napoleone III». Il futuro imperatore di Francia, Napoleone III, ha abitato durante l'infanzia nel palazzo di Letizia Bonaparte, madre dell'imperatore Napoleone, suo zio, che si trovava nell'odierna Piazza Venezia, all'incrocio con Via del Corso. Dal balcone del palazzo, egli poteva ammirare la Colonna Traiana. Questi ricordi di gioventù l'hanno spinto a finanziare, una volta giunto al potere, ricerche archeologiche e restauri di alcuni monumenti risalenti al periodo dell'Impero Romano. Tra questi, appare anche l'esecuzione della copia della Colonna, summenzionata. Quest'ultima ha generato a sua volta un'altra

au instalat-o folosind tehnici de prefabricare. Podul a dispărut, dar reprezentarea sa simplificată poate fi văzută pe mulajul Columnei lui Traian, realizat la Roma pentru Napoleon al III-lea.” Viitorul împărat al Franței, Napoleon al III-lea, a locuit în copilărie în palatul Letizie Bonaparte, mama împăratului Napoleon, unchiul său, aflat în actuala Piazza Venezia, la întreținerea cu Via del Corso. De la balconul palatului, el putea admira Columna lui Traian. Aceste amintiri din tinerete l-au determinat să finanțeze, odată ajuns la putere, cercetări arheologice și restaurări ale unor monumente din perioada Imperiului Roman. Printre ele, se numără și execuția copiei după Columnă, menționată mai sus. Ea a generat și o altă copie, cea care se află azi la București, precum și un mulaj metalic parțial, instalat în curtea castelului din Saint Germain en Laye de lângă Paris.

Această expoziție este, aşadar, o legătură în timp între Roma, Turnu Severin și Narbonne... un „pod” de peste 2000 ani!

copia, che si trova oggi a Bucarest, come anche un calco metallico parziale, installato nella corte del castello di Saint Germain en Laye, vicino a Parigi.

Quest'esposizione, perciò, è un legame nel tempo tra Roma, Turnu Severin e Narbonne... un «ponte» di oltre 2000 anni!

Un nuovo anello sulla Via della romanità»

Ne-am
propus să vă
prezentăm:

Congregatia „Don Orione”, de anvergură mondială, prezentă în România din 1991

O veste extraordinară la un moment dat: după evenimentul revoluționar din 1989 – când a fost zdrobit „tancul comunismului” de la noi – printre cei sosiți să ne viziteze, ba chiar să ne ajute, pentru mulți ani, a fost Congregatia religioasă romano-catolică „Don Orione” din Italia. Vestită nu numai în Peninsula, ci în întreaga lume, având reprezentanțe în 35 de țări! Cu rezultate de totă lauda. Preocuparea acesteia? Să atragă cât mai multe persoane lângă Cristos, prin remarcabile opere existențiale de caritate.

Cu mare emoție, dar și cu mândrie, mărturisesc că eu am fost, de necrezut, de atunci și până acum, în multe acțiuni alături de... oaspețele României „Don Orione”. Cum se explică? Simplu: eram de religie romano-catolică; cu mare aplacare spre credință; etnic italian; ziarist cunoscut.

A APĂRUT DON LAZZARIN

Congregatia a sosit la București în 1994, prin persoana părintelui Lazzarin Belisario. Era acest Don Lazzarin un model de preot: iubit de oameni și înțeles, harnic, constructor foarte priceput, economist excelent, gata să se angajeze în situații grele, complexe. Depista locuri pentru viitoarele construcții, procura materiale, căuta oameni nevoiași, iniția acțiuni de caritate. La un moment dat, am fost invitat la o acțiune de lansare, de începere a unei construcții – în comuna Voluntari, în preajma Capitalei, pe o suprafață de 5 hectare – cu pavilioane speciale pentru cei aflați în suferință din cauza unei boli sau a vîrstei înaintate. Am participat deci (în 9 martie 1996) la punerea „pietrei de temelie” a viitorului centru special.

Atunci, preotul italian spunea, având mereu la el vorbele potrivite, despre edificiu: „Aici va fi un fel de împărătie, cu porțile mereu deschise celor în mizerie morală și materială. Va găzdui orbi, surdo-muți, handicapăți, bolnavi, bătrâni. Ei vor fi oaspeți, iar noi servitorii lor pentru a-i ajuta să trăiască civilizat în această lume”. Don Lazzarin a lucrat în România până în decembrie 2004. Atunci a fost nevoie să scriu în ziarul comunității noastre că... „lui Don Lazzarin i s-au deschis porțile cerului”. Pentru cititorii noștri, precizăm că preoților din Congregatia li se adăuga cuvântul „Don” la începutul numelui. Deci, Don Lazzarin, Don Marius, Don Valeriano. Un drept onorant.

Una notizia straordinaria all'improvviso: dopo gli eventi rivoluzionari del 1989 – quando è stato sconfitto «il carrarmato comunista» nel nostro paese – tra chi è venuto a trovarci, se non proprio ad aiutarci per molti anni, c'è stata la Congregazione religiosa romano-cattolica «Don Orione» dall'Italia. Conosciuta non solo nella Penisola, ma in tutto il mondo, con rappresentanti in 35 paesi! Con risultati assolutamente lodevoli. La sua attività principale? Avvicinare quante più persone a Cristo, attraverso rimarchevoli opere esistenziali di carità.

Con grande emozione, ma anche con orgoglio, confesso di aver preso parte anch'io, incredibilmente, da allora e fino a oggi, a molte attività accanto a... gli ospiti della Romania, «Don Orione». Come si spiega? Semplice: ero di religione romano-cattolica; con una grande inclinazione verso la fede; membro della minoranza italiana; giornalista conosciuto.

È APPARSO DON LAZZARIN

La congregazione è arrivata a Bucarest nel 1994, nella persona di padre Lazzarin Belisario. Questo Don Lazzarin era un sacerdote modello: amato dalla gente e compreso, laborioso, bravissimo muratore, eccellente economista, pronto a impegnarsi in ogni situazione difficile, complessa. Individuava i siti per le future costruzioni, procurava i materiali, cercava i bisognosi, avviava azioni caritatevoli. Una volta, sono stato invitato a prendere parte a un'azione di presentazione, all'avvio dei lavori di costruzione di una struttura – nel comune di Voluntari, nei pressi della Capitale, su

de
Modesto Gino
Ferrarini

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului

Biserica centrului Don
Orione București

Chiesa del centro di Don
Orione Bucarest

Abbiamo
deciso di
presentarvi:

La congregazione «Don Orione», d'importanza mondiale, presente in Romania dal 1991

CE NE SPUNETI DESPRE DON ORIONE?

Este un personaj vestit, cunoscut în toată lumea, deoarece a făcut mult bine pentru oamenii necăjiți. Alois Orione (Luigi Giovanni Orione) s-a născut la 23 iunie 1872 în Pontecurone, Italia. În 1895 a fost hirotonisit preot; a ajutat mult oamenii în urma unor cutremure îngrozitoare din Peninsulă, pe bolnavi. A înființat școli pentru copiii săraci, fără părinți, din categorii defavorizate. De asemenea, a înființat școli pentru seminaristi. Lovit de o boală pulmonară, a decedat pe 12 martie 1940. S-a întors la Domnul murmurând: „Isuse, Isuse, vin...”.

Intrarea în centrul
Don Orione București -
Voluntari

Ingresso al centro di
Don Orione Bucarest -
Volontari

În 1980, papa Ioan Paul al II-lea îl declară „Fericit” (grad înalt onorific) pe cel numit „tatăl săracilor și al oamenilor în nevoi”. La 16 mai 2004, în piața Sf. Petru din Roma, a fost înscris oficial în rândul sfintilor.

CE A FĂCUT CONGREGAȚIA ÎN ROMÂNIA, PÂNĂ ÎN PREZENT?

„Este în principal, cu ONOARE, una din cele 35 de comunități existente în lume, cu rezultate excelente”, ne-a spus Don Marius Bereșoaie, director al cunoscutei Congregații din Voluntari (merită să vi-l prezintăm, n-are încă 40 de ani: este născut în Moldova, comuna Gherăiești, la

una suprafață de 5 hectare – con padiglioni speciali pentru accogliere i malati e gli anziani. Ho partecipato quindi (il 9 marzo del 1996) alla deposizione della «prima pietra» del futuro centro speciale.

Allora, usando sempre le giuste parole, il sacerdote italiano dell'edificio dichiarava: «Questo sarà una specie di regno, con le porte sempre aperte per chi vive nella miseria morale e materiale. Ospiterà ciechi, sordomuti, portatori di Handicap, malati anziani. Loro saranno gli ospiti e noi i loro servitori, per aiutarli a vivere civilmente in questo mondo». Don Lazzarin ha lavorato in Romania fino al dicembre del 2004. Allora è stato necessario scrivere nel giornale della nostra comunità che... «per Don Lazzarin si sono aperte le porte del paradiso». Per i nostri lettori, precisiamo che al sacerdote della Congregazione si aggiunge la parola «Don» all'inizio del nome. Quindi, Don Lazzarin, Don Marius, Don Valeriano. Un vero onore.

COSA CI DITE DI DON ORIONE?

Si tratta di un personaggio famoso, noto in tutto il mondo, per il gran bene offerto agli infelici. Luigi Giovanni Orione è nato il 23 giugno del 1872 a Pontecurone, Italia. Nel 1895 ha preso i voti; ha aiutato molte persone dopo uno terribile terremoto nella Penisola, i malati. Ha costituito scuole per bambini poveri, senza genitori, appartenenti a categorie svantaggiate. Allo stesso modo, ha creato scuole per seminaristi. Colpito da una malattia polmonare, è deceduto il 12 marzo del 1940. È tornato al Signore mormorando: «Gesù, Gesù, arrivo...».

Nel 1980, papa Giovanni Paolo II ha dichiarato «Beato» (alto grado d'onorificenza) l'uomo chiamato «padre dei poveri e dei bisognosi». Il 16 maggio 2004, in piazza San Pietro a Roma, è stato ufficialmente riconosciuto santo.

COS'HA FATTO LA CONGREGAZIONE IN ROMANIA, FINO A OGGI?

«Principalmente si tratta, ONORABILMENTE, di una delle 35 comunità esistenti al mondo, con risultati eccellenti», ci racconta Don Marius Bereșoaie, direttore della nota Congregazione di Voluntari (merita di essere presentato, non ha ancora 40 anni: è nato in Moldavia, nel comune di Gherăiești, l'1 Settembre del 1982.

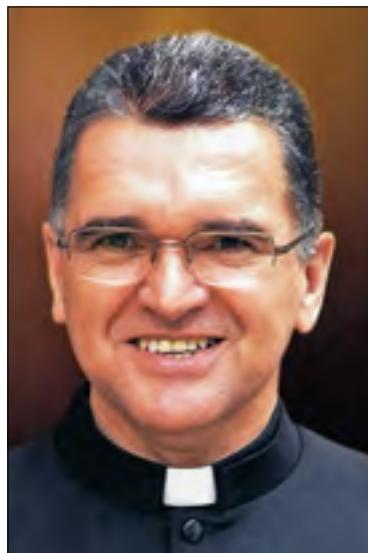
1 septembrie 1982. Este preot și profesor, absolvent al Facultății de Filologie și Teologie și al Facultății de Psihopedagogie. În plus, are 5 ani de studii pentru specializare la Roma).

Meticulos, precis, ne-a vorbit mai întâi de Societatea de binefacere din Oradea, înființată în 1991. În principal, este vorba de o școală (grădiniță, curs primar, liceal) ce funcționează în prezent cu 700 de elevi. Altă realizare: la Iași, din 1998, numită „Mica Operă a Divinei Providențe”. Este, în principal, un Seminar. Mai are un oratoriu pentru copii și tineri (mai ales de etnie romă). Urmărește să ajute la integrarea copiilor orfani.

Mai pe larg, entuziasmat, interlocutorul nostru a vorbit și despre Centrul „Don Orione” de la Voluntari. Demn de toată lauda, fiindcă în el găsești DOVEZI ÎNALTE ale carității. Sunt

È sacerdote e docente, ha terminato la Facoltà di Filologia e Teologia e la Facoltà di Psicopedagogia. Inoltre, ha 5 anni di studi di specializzazione a Roma). Meticoloso, preciso, ci ha parlato innanzitutto della Società di beneficenza di Oradea, costituita nel 1991. Principalmente, si tratta di una scuola (asilo, ciclo primario, secondario) che funziona ad oggi con 700 alunni. Altro successo: a Iași, nel 1998, chiamata la «Piccola Opera della Divina Provvidenza». Si tratta sostanzialmente di un Seminario. C'è ancora un oratorio per bambini e ragazzi (soprattutto d'etnia rom). Ha lo scopo di sostenere l'integrazione dei bambini orfani.

Scendendo nei dettagli e con entusiasmo, il nostro interlocutore ha parlato anche del Centro «Don Orione» di Voluntari. Degno di ogni lode, perché in questo luogo trovile PROVE SUPREME

Stânga: Tarcisio Vieira,
Părinte Superior Don
Orione. Dreapta: Marius
Bereșoaie, director Don
Orione București

A sinistra: Tarcisio
Vieira, Superiore
Generale Don Orione.
A destra: Marius
Bereșoaie, direttore Don
Orione Bucarest

aici o casă pentru bătrâni, un centru de primire pentru copiii afectați de grave dizabilități, un centru pentru integrarea socială a tinerilor săraci orfani și.a. Pe o suprafață de 5 hectare s-au construit noi camere elegante pentru cei asistați, bucătării, săli de mese, cabine sanitare unde se fac consultații sau diverse tratamente (fizioterapie, chimioterapie și.a.), tratamente de recuperare sau activități de ocupare a timpului liber și sportive. S-au mai ridicat aici două capele și... o biserică pentru circa 400 de persoane unde vin, des, locuitorii comunelor din preajmă. Nu lipsesc o sală de sport, una de lectură și cea de festivități. Sunt aici mulți copaci tineri și flori. CATEGORIC, prezența lui „DON ORIONE” în România este o... minune dumnezeiască.

În final, dacă ne permiteți, vă prezintăm unde sunt acest gen de Centre Don Orione în lume și niște fraze celebre. Ioan Alois Orione era și un mare gânditor.

Europa: Albania, Belarus, Vatican, Anglia, Irlanda, Italia, Franța, Polonia, România, Spania, Ucraina. America: Argentina, Brazilia, Chile, Mexic, Paraguay, SUA, Uruguay, Venezuela. Africa: Burkina Faso, Benin, Burundi, Nigeria, Costa de Fildeș, Kenya, Madagascar, Mozambic, Togo, Insulele Capului Verde. Asia: Filipine, Iordania, India, Coreea de Sud

della carità. Qui c'è una casa per gli anziani, un centro di accoglienza per i bambini affetti da gravi disabilità, un centro per l'integrazione sociale dei giovani orfani poveri, ecc. Su una superficie di 5 ettari sono state costruite nuove camere eleganti per gli assistiti, cucine, mense, ambulatori sanitari dove si tengono visite o diversi tipi di trattamento (fisioterapia, chemioterapia, ecc.), trattamenti di recupero o attività di svago durante il tempo libero o attività sportive. Sono inoltre state costruite due cappelle e... una chiesa per circa 400 persone, dove si recano spesso gli abitanti dei comuni vicini. Non manca una palestra, una sala di lettura e una in cui festeggiare. Qui ci sono molti alberi giovani e fiori. CATEGORICAMENTE, la presenza di «DON ORIONE» in Romania è un... miracolo celeste.

Per finire, col vostro permesso, vi presentiamo i luoghi in cui si trovano questi Centri Don Orione nel mondo e alcune frasi celebri. Luigi Giovanni Orione era anche un grande pensatore.

Europa: Albania, Bielorussia, Vaticano, Inghilterra, Irlanda, Italia, Francia, Polonia, Romania, Spagna, Ucraina. America: Argentina, Brasile, Cile, Messico, Paraguay, USA, Uruguay, Venezuela. Africa: Burkina Faso, Benin, Burundi, Nigeria, Costa d'Avorio, Kenya, Madagascar, Mozambico, Togo, Isole di Capo Verde. Asia: Filippine, Giordania, India, Corea del Sud.

Solo la carità salverà il mondo.

Facciamo regnare la carità con la mitezza del cuore, col compatirci, con l'aiutarci vicendevolmente, col darcì la mano a camminare insieme.

Nel più misero degli uomini brilla l'immagine di Dio.

Fare del bene sempre, del bene a tutti, del male a nessuno.

La parola suona, gli esempi tuonano. Le parole muovono, gli esempi trascinano.

Marius Bereșoaie

Don Valeriano

**Italienii
noștri...
oaspeți
ai Papei
Francisc**

La jumătatea lunii noiembrie, Papa Francisc a făcut o invitație reprezentanților Congregației „Don Orione” din întreaga Europă. Tema Congresului: „Rădăcini care nu se rup, dar îmbrățișează tot ce întâlnesc în cale”. În cadrul acestei întâlniri, ce a avut loc în Sala Clementină, Papa Francis s-a întreținut cu invitații, a discutat, le-a strâns mâinile. Între aceștia a fost și reprezentantul congregației din România, Marius Bereșoaie, Rector al Bisericii Italiene din București, care a transmis gazdei Salutul italienilor din România.

**I nostri
italiani
sono ospiti
di Papa
Francesco**

A metà novembre, papa Francesco ha rivolto un invito ai rappresentanti della Congregazione «Don Orione» in tutta Europa. Il tema del Congresso: «Radici che non si spezzano, ma abbracciano tutto sul loro cammino». Durante questo incontro, che si è svolto nella Sala Clementina, Papa Francesco ha parlato con gli ospiti, discusso, stretto loro la mano. Tra loro c'era il rappresentante della Congregazione romena, Marius Bereșoaie, Rettore della Chiesa italiana di Bucarest, che ha trasmesso all'ospite il saluto degli italiani in Romania.

Dicembre o delle molte tradizioni baresi

Il mese di dicembre è senz'altro uno dei più importanti dell'anno per Bari, città ricca di tradizioni e battuta dal mare, e che al mare deve buona parte della propria identità.

Nella memoria delle voci popolari che parlano dialetto, l'ultimo mese dell'anno si presenta dicendo: *I so dicembre e porteche o chestipe / u iurne ca nascì Sanda Necole u vindicinque ca nascì u redentore e s'accide u puerche senz'avè delore* (io sono dicembre e porto il raffreddore / il giorno che nacque San Nicola e il venticinque quando nacque il redentore e s'uccide il maiale senza provare dolore) e in effetti la presentazione non potrebbe essere più schietta visto che il Natale è solo l'ultima delle celebrazioni che impegnano i baresi in questo periodo dell'anno.

La prima data importante è quella del 6 dicembre, giorno in cui Bari commemora il suo patrono, San Nicola, cui l'intera città è profondamente devota. I festeggiamenti iniziano molto presto e già intorno alle 4:30 del mattino, molti baresi si affrettano verso la Basilica di San Nicola, nel cuore della città vecchia, per assistere alla messa delle 5:00, celebrata generalmente dal Rettore della Basilica.

Di solito (vale a dire, prima della pandemia), dopo la funzione mattutina, i credenti visitano la cripta della Basilica, dove riposano le reliquie del santo e dov'è custodita la «colonna miracolosa», meta quasi obbligatoria per le donne che cercano un compagno. Si narra che San Nicola abbia regalato la dote a tre sorelle indigenti, aiutandole così a sposarsi (e salvandole dalla prostituzione cui erano destinate) e per questo motivo, le baresi in cerca di un marito, compiono ogni 6 dicembre, con devozione, tre giri intorno alla colonna della cripta, pregando che il santo ascolti le loro suppliche. Fuori dalla Basilica, dopo la messa, è tradizione bere della cioccolata calda nei bar dei vicoli o direttamente nelle vecchie case del borgo antico, le cui porte si aprono ad amici e parenti, in un grande via vai di gente.

Il culto barese di San Nicola è esploso dopo il 1087 (quando i marinai baresi rubarono le reliquie del santo, custodite a Myra), sebbene il santo fosse venerato in città già prima di questa data, fatto che trova forse spiegazione nei miracoli che avrebbe compiuto in vita e che l'hanno restituito alla tradizione

Luna decembrie este, fără îndoială, una dintre cele mai importante perioade ale anului pentru Bari, oraș bogat în tradiții și scăldat de mare, căreia îi datorează o mare parte din identitatea sa.

di
Clara Mitola

traducere
Olivia Simion

În memoria vocilor populare care vorbesc în dialect, ultima lună a anului se prezintă spunând: *I so dicembre e porteche o chestipe / u iurne ca nascì Sanda Necole u vindicinque ca nascì u redentore e s'accide u puerche senz'avè delore* (Sunt decembrie și aduc răceala / ziua în care s-a născut Sfântul Nicolae și ziua douăzeci și cinci când s-a născut Mântuitorul și porcul e ucis fără durere) și, într-adevăr, prezentarea nu ar fi putut fi mai directă, având în vedere că Crăciunul este doar ultima dintre sărbătorile care îi mențin ocupați pe locuitorii din Bari în această perioadă a anului.

Prima dată importantă este cea de 6 decembrie, ziua în care Bari își comemorează patronul, pe Sfântul Nicolae, căruia întreg orașul îi este profund devotat. Celebrările incep încă de foarte devreme și, deja în jurul orei 4:30 dimineață, mulți locuitori ai orașului se grăbesc spre Bazilica „Sfântul Nicolae”, în inima orașului vechi, pentru a asista la slujba de la ora 5:00, oficiată în general de Rectorul Bazilicii.

De obicei (adică înainte de pandemie), după slujba de dimineață, credincioșii viziteză cripta Bazilicii, unde se odihnesc moaștele sfântului și unde se păstrează „coloana miraculoasă”, o oprire aproape obligatorie pentru femeile care caută un partener. Se spune că Sfântul Nicolae a dat zestre la trei surori sărace, ajutându-le astfel să se căsătorească (și salvându-le de la prostituție, meserie căreia îi erau destinate) și din acest motiv, femeile din Bari care sunt în căutarea unui soț, se învârt, cu devoțiu, în fiecare 6 decembrie, de trei ori în jurul coloanei criptei, implorând ca sfântul să le audă rugăciunile. În afara Bazilicii, după liturghie, este tradițional să bei ciocolată caldă în barurile de pe alei sau direct în casele vechi ale centrului istoric, ale căror uși se deschid prietenilor și rudelor, într-un mare furnicar de oameni.

Cultul Sfântului Nicolae a explodat la Bari după 1087 (când marinarii din Bari au furat moaștele sfântului, păstrate la Myra), deși el era venerat în oraș încă înainte de această dată, fapt care poate

come un benefattore e protettore dei deboli (soprattutto dei bambini) e dei marinai. Sono numerose le leggende che raccontano di San Nicola apparso in soccorso ai marinai in balia del mare grosso, o quelle in cui protegge i più deboli o sfama i poveri. Esiste anche la storia – piuttosto macabra – di un miracolo che riguarda tre bambini uccisi, smembrati e messi sotto sale da un oste malvagio e che San Nicola avrebbe resuscitato e aiutato a fuggire.

Passato il giorno di San Nicola, comincia immediatamente un periodo di festeggiamenti che potremmo chiamare delle «tre vigilie». È forse necessario specificare come a Bari il concetto di «vigilia» si traduca invariabilmente in un abbondante banchetto serale, che conclude una giornata di digiuno quasi totale. Così, la prima vigilia è quella del 7 dicembre, la vigilia dell'Immacolata, passata senza mangiare niente (in passato, era un digiuno rigidissimo), in attesa dei festeggiamenti serali e di una grande cena simile a quella natalizia. La settimana successiva, il 13 dicembre, ecco la seconda vigilia (celebrata lo stesso giorno della festa), nota anche come «vigilia

fi explicat datorită minunilor pe care acesta le-ar fi înfăptuit în viață să și care l-au păstrat în tradiție ca binefăcător și protector al celor slabii (în special al copiilor) și al marinariilor. Există multe legende care povestesc despre Sfântul Nicolae ce venea în ajutorul marinariilor aflați în largul mării necruțătoare sau cele în care îi apără pe cei mai slabii sau îi hrănește pe cei săraci. Mai este și povestea – destul de macabru – a unui miracol în care sunt implicați trei copii uciși, dezmembrați și puși în sare de un hangiu malefic, pe care Sfântul Nicolae îl-ar fi inviat și îl-ar fi ajutat să scape.

După ziua Sfântului Nicolae, începe imediat o perioadă de celebrări pe care am putea-o numi a „celor trei ajunuri”. Este, poate, necesar să precizăm că la Bari conceptul de „ajun” se traduce invariabil într-un banchet de seară abundant care încheie o zi de post aproape total. Astfel, primul ajun este cel din 7 decembrie, ajunul Neprihănitei Zămislii, după o zi în care nu se mănâncă nimic (în trecut, era un post foarte strict), în aşteptarea sărbătorii din acea seară cu o cină mare, asemănătoare cu cea de Crăciun. Săptămâna următoare, în 13 decembrie, este cel de-al doilea ajun (celebrat în aceeași zi ca și sărbătoarea), cunoscut și sub denumirea de „ajunul slăbăognoului”, de data aceasta dedicat Sfintei Lucia, o altă figură care inspiră mare devotament în oraș. Ziua de 13 decembrie este și ziua în care încep pregătirile pentru al treilea ajun, cel de Crăciun, aşa că prin oraș, ca și prin case, încep să fie amenajate „presepile” și se pregătesc lichiorurile și dulciurile de Crăciun. Perioada novenei este dedicată în special acestor preocupări.

În sfârșit, pe 24 decembrie sosesc Ajunul Crăciunului, care în Bari este aproape mai important decât Crăciunul însuși. În aşteptarea cincei, care în mod tradițional începe la ora 18.00, ziua este petrecută în centru, pentru a cumpăra ultimele cadouri și a întâlni prietenii și cunoștințe, pentru a ciocni un pahar și pentru a lua parte la numeroasele evenimente organizate în oraș. Odată ajunși acasă, la mese mari în jurul căror se adună rudele apropiate și îndepărte, începe tradiționala cină copioasă din Bari, constând în principal din pește, consumat crud și gătit, însotit de legume preparate în diferite moduri și încheiată cu deserturi și fructe uscate.

Înainte de miezul nopții și de Crăciunul adevarat, înainte de a deschide cadourile care așteaptă sub brad, seara continuă tot în jurul mesei, care însă acum devine masă de joc: pe lângă celebra tombolă, există și multe jocuri de cărti tipice pentru Crăciun (negustor la târg, farfurie, șapte și jumătate etc.) care în comesenii treji până târziu sau cel puțin până la miezul nopții, când, în sfârșit, se împart urările de Crăciun și se sărbătoresc sosirea acestuia cu panettone și vin spumant.

Decembrie sau despre numeroasele tradiții din Bari

BUONE FESTE

di Piera Alba Merlo

*Che sul vostro cuore si posì
solo la leggerezza di un fiocco di neve,
che le vostre mani stringano
altre mani amiche
non importa di che colore
bastano solo comprensione e amore.
E i vostri occhi a vedere
passare bianche nuvole
tra le quali si affaccia
lo splendore del sole
...e sentire il canto del vento
tra le fronde degli alberi.
Che i vostri piedi camminino
su muschi di un vecchio bosco
lontani da suoni e rumori disordinati
e che i vostri guardiani siano
gli antenati che vi sfiorano
quando, come in un frullo d'ali,
ne percepite il respiro.*

Il presepe vivente

di

Piera Alba Merlo

traducere

Olivia Simion

È una consuetudine ormai da molti anni far rivivere nel piccolo paese di Feglino, appena alle spalle di Finalborgo, luoghi e personaggi dei tempi andati fino a Maria e Giuseppe che attraversano i vicoli a passo breve... perché Maria è affaticata per l'imminente parto. Trascorrere la serata della vigilia tra questa rappresentazione di altri tempi è un modo per vivere a pieno l'attesa del Natale e si torna tutti un poco bambini. Nel vicolo che sale attraverso il paese, tra l'antica osteria con i suoi avventori che giocano a carte davanti a un bicchiere di vino, il barbiere, il macellaio, il calzolaio, il fabbro che batte senza sosta sull'incudine, il panettiere che offre focaccia appena sfornata, le lavandaie a stendere il bucato, le bottegaie, l'asilo, la scuola, l'orfanotrofio, la sarta, la farmacia, la fermata della diligenza... e in una vecchia cucina si impastano biscotti e una nonna (nonna Alba) racconta fiabe ai piccoli di passaggio. E poi gli spazzacamini, i gendarmi, il recinto degli animali, i taglialegna e, sul sagrato della grande chiesa due musicisti e un gruppetto di ballerini che, vestiti come ai vecchi tempi, propongono danze della tradizione. Di tanto

in tanto i suonatori, si avvolgono nel loro tabarro e, suonando i loro antichi strumenti, si incamminano verso l'osteria con qualcuno al seguito.

Ma alle 23 e 45 tutto si ferma e inizia la messa di mezzanotte. La Madonna e San Giuseppe entrano in chiesa con il piccolo Bambinello (l'ultimo nato del paese) e percorrono la lunga navata fino alla capanna di legno e frasche a sinistra dell'altare dove una culla aspetta il Redentore. Al seguito tutti i figuranti con i loro doni: la bambina con lo scialletto che depone un canestrino di uova, la donna che ha nel grembiule un pane fresco, la vecchietta che offre una brocca di latte, il contadino la verdura, i tagliaboschi con un lungo tronco... Nella semplicità dei gesti quei doni sembrano ancora più preziosi e creano un'atmosfera che tocca il cuore. Per ultimo i tre Re Magi e poi iniziano i canti di Natale e la messa.

Questo Presepe mi emoziona sempre e, per chi di voi non l'ha ancora visto, è un buon motivo per andare a Feglino il Natale prossimo.

„Presepele” însuflăt

Deja este o tradiție de mulți ani încoace readucerea la viață, în micul sat Feglino, în apropiere de Finalborgo, a locurilor și personajelor din vremea Mariei și a lui Iosif, care traversează aleile cu pași mărunți... pentru că Maria este obosită de nașterea iminentă. Petrecerea serii de Ajun în mijlocul acestei reconstituiri a altor vremuri este un mod de a trăi pe deplin aşteptarea Crăciunului și toți spectatorii redevin un pic copii. Pe alea care urcă prin sat, putem observa vechea tavernă cu patronii săi jucând cărți la un pahar de vin, frizerul, măcelarul, cizmarul, fierarul care bate fără oprire în nicovală, brutarul care oferă focaccia proaspăt coaptă, spălătoarele care pun rufe la uscat, negustorele, grădinita, școala, orfelinatul, croitoreasa, farmacia, stația de diligențe... iar într-o bucătărie veche se frământă biscuiți și o bunică (bunica Alba) spune povestii micuților care se află în trecere. și apoi coșarii, jandarmii, țarcul animalelor, tăietorii de lemne și, în curtea bisericii mari, doi muzicanți și un grup de dansatori, îmbrăcați ca pe vremuri, oferă dansuri tradiționale. Din când în când, muzicanții

se infășoară în mantile lor și, cântând la instrumentele lor străvechi, merg spre tavernă cu câțiva spectatori care îi urmează.

Dar la 23:45 totul se oprește și începe liturgia de la miezul nopții. Maica Domnului și Iosif intră în biserică cu micul Copilaș (ultimul născut în localitate) și parcurg naosul lung până la coliba din lemn și ramuri din stânga altarului, unde un leagăn îl aşteaptă pe Mântuitor. În continuare, urmează toate personajele și darurile lor: fetița cu șalul care depune un coș cu ouă, femeia care are o pâine proaspătă în șort, bătrâna care oferă un urcior cu lapte, țăranul care oferă legume, tăietorii de lemne cu un trunchi lung... În simplitatea gesturilor lor, acele daruri par și mai prețioase și creează o atmosferă emoționantă care îți atinge sufletul. În cele din urmă, apar cei trei Magi și apoi încep colindele și slujba de Crăciun.

Această scenă vie a nașterii lui Isus mă impresionează mereu și, pentru cei dintre voi care nu ați văzut-o încă, este un bun motiv pentru a merge la Feglino de Crăciunul următor.

NATALE: QUALE NATALE

«Natale, finalmente», forse dirà qualcuno. Ma non questo Natale, e neppure quello che è stato. Non questo Natale. Certo, ci sono come al solito confusione, rumore, inutili lustrini, consumi superflui, scambi di auguri – anche se, spesso, più per convenzione che per convinzione. Non questo Natale, intessuto di tempo sospeso e di inconsapevolezza dei tempi che verranno: ambiente violentato; clima impazzito; pandemia che – secondo alcuni – diventerà epidemia con cui convivere in futuro; isolamento sociale; nessun abbraccio e niente baci; incontri culturali (scuola inclusa) tristemente deserti: tutto dimenticato per chissà quanto tempo ancora. Preferisco, allora, ripiegarmi sul mio Natale di una volta. Un Natale quieto, silenzioso, pieno di ricordi, e di volti che non rivedrò più, e di cose perdute, e di emozioni appassite. È bello dunque andare indietro con la mente.

Mi sembra di risentire le voci di mia madre e mio padre, e di rivivere la frenesia che ci assaliva – noi ragazzini – quando si avvicinava il Natale. Mi sembra di rivedere i piccoli e semplici presepi di paese, montati con materiali poveri, di recupero, e di quando non si ergevano alberi di Natale luccicanti e pacchiani ma, dato il clima del Sud d'Italia, ci servivamo di rami di pino solo per decorare il presepe, e al posto delle palle lucenti appendevano arance e mandarini, frutti che – da ragazzini irresponsabili – rubavamo nei campi.

E se ritorno con la mente all'acuto aroma di resina che emanava il

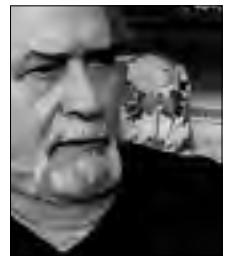
CRĂCIUN: CE CRĂCIUN

„În sfârșit, Crăciun”, poate ar spune cineva. Dar nu acest Crăciun, nici cel de anul trecut. Nu acest Crăciun. Desigur, există, ca de obicei, confuzie, zgromot, paiete inutile, consum de prisos, schimburi de urări – chiar dacă, de multe ori, mai mult de dragul convenției, decât din convingere. Nu acest Crăciun, țesut cu timp suspendat și incertitudinea vremurilor ce vor veni: mediu abuzat; climă ce a luat-o razna; pandemie care – după unii – va deveni o epidemie cu care va trebui să conviețuim în viitor; izolare socială; fără îmbrățișări și fără săruturi; întâlniri culturale (inclusiv

școală) trist abandonate – toate uitate pentru cine știe încă cât timp. Prefer, deci, să mă întorc la Crăciunul meu de altădată. Un Crăciun liniștit, tăcut, plin de amintiri și de fețe pe care nu le voi mai vedea niciodată și de lucruri pierdute și de emoții ofilite. E frumos să te întorci în timp cu mintea. Mi se pare că aud vocile mamei și ale tatălui meu și că retrăiesc

frenzia care ne cuprindea – pe noi, copiii – când se apropia Crăciunul. Mi se pare că revăd micile și simple „presepi” din sat, asamblate din materiale sărace, recuperate, și cum nu se înălțau brazi scăpitori și stridenți, ci, având în vedere clima din sudul Italiei, ne foloseam doar de crengi de pin pentru a împodobi „presepele”, iar în loc de bile strălucitoare atârnau portocale și mandarine, fructe pe care – ca niște copii irespnsabili – le furam de pe câmpuri.

Și dacă mă întorc cu mintea la miroslul acut de răsină care emana din ramura de pin ruptă din pomul ei, nu pot să nu-mi amintesc parfumul gogoșilor pe care mama le pregătea în Ajunul Crăciunului și pe care noi, copiii, le acopeream lacom cu zahăr, pentru că nu ne puteam permite mierea. Și vocile rudelor care umpleau casa la cîna

di
Antonio Rizzo
antonio.rizzo08@gmail.com

traducere
Olivia Simion

Foto dell'autore,
realmente scattata
nella vecchia casa
dell'adolescenza. La
gatta si chiamava Gea

Fotografie a autorului,
făcută chiar în vechea
casă a adolescentei.
Pisica se numea Gea

Trasparentesi

Într-e paranteze

ramo di pino strappato al suo albero, non posso non ricordare il profumo delle frittelle che mia madre preparava la sera della vigilia, e che noi ragazzi cospargevamo avidamente di zucchero, perché il miele non potevamo permettercelo. E le voci dei parenti che riempivano la casa il giorno della cena di vigilia, e l'allegria di quegli uomini e quelle donne semplici, che si scambiavano chiacchiere e frasi spiritose, felici solo di stare insieme, perché era Natale. E le campane. Ricordo le campane, lo scampanio festoso alla mezzanotte del ventiquattro dicembre, quando per noi ragazzi era un'occasione di gioco perfino andare in chiesa, perché potevamo stare alzati fino a tardi. E poi l'attesa dei regali, nella notte di Natale. Indimenticabile la vera sorpresa che vivevo la mattina dopo, trovando qualche regalo davanti al presepe, o ai piedi del mio letto, mentre mia madre da tempo alzata, aveva acceso il camino, il fuoco brillava scoppiettante, e preparava il pranzo natalizio per la famiglia, un tempo unita, prima che il destino, il tempo, la vita portassero tutto e tutti via, così come sono andati via tutti i Natali passati.

Ecco: voglio sintetizzare un Natale rubato, come questo e come quello dell'anno scorso, e chiudere in uno scrigno i Natali passati, citando i versi di un nostro grande poeta, Giuseppe Ungaretti (1888-1970). La poesia ha per titolo, appunto, *Natale*, e non è triste come potrebbe apparire: malinconica forse, ma non triste. Con i suoi versi liberi e spezzati, senza alcuna punteggiatura [che io ho separato da barrette //], ha la dolcezza di un ricordo, dove ogni verso pare – con i suoi intervalli tra l'uno e l'altro – un singulto che accompagna un rimpianto.

*Non ho voglia // di tuffarmi // in un gomitolo // di strade
Ho tanta // stanchezza // sulle spalle
Lasciatemi così // come una // cosa // posata // in un // angolo // e dimenticata
Qui // non si sente // altro // che il caldo buono
Sto // con le quattro // capriole // di fumo // del focolare.*

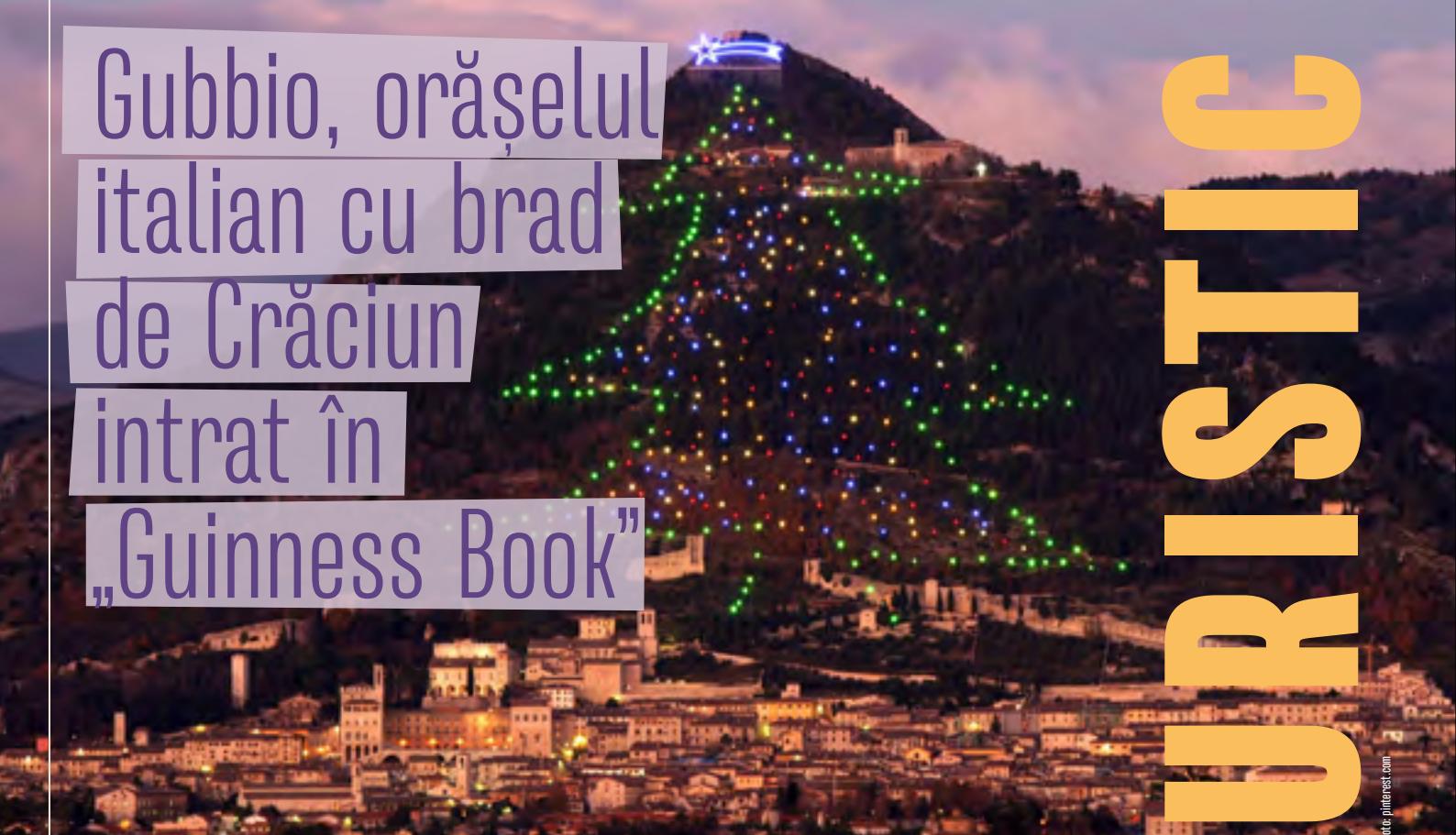
din Ajunul Crăciunului, și bucuria acelor bărbați și femei simpli, care schimbau vorbe și glume, fericiti doar că erau împreună, pentru că era Crăciunul. Și clopotele. Îmi amintesc clopotele, sunetul festiv de la miezul nopții, pe 24 decembrie, când pentru noi, copiii, era o ocazie de a ne juca chiar și mersul la biserică, pentru că puteam sta treji până târziu. Și apoi aşteptarea cadourilor în noaptea de Crăciun. De neuitat adevărată surpriză pe care o trăiam a doua zi dimineață, găsind vreun cadou în fața „presepelui”, sau la picioarele patului meu, în timp ce mama era de mult trează, aprinsese șemineul, focul scânteia troasnind și ea pregătea prânzul de Crăciun pentru familie, familie ce a fost într-un timp unită, înainte ca destinul, timpul, viața să ia totul și pe toti, aşa cum s-au dus toate Crăciunurile trecute.

Iată: vreau să sintetizez un Crăciun furat, ca acesta și ca cel de anul trecut, și să închid Crăciunurile trecute într-un cufăr, citând versurile unuia dintre marii noștri poeți, Giuseppe Ungaretti (1888-1970). Poezia se intitulează, întocmai, *Crăciun*, și nu este atât de tristă pe cât ar părea: poate melancolică, dar nu tristă. Cu versurile ei libere și fragmentate, fără nicio punctuație, [pe care eu le-am despărțit cu două bare //] are dulceața unei amintiri, unde fiecare vers – despărțit printr-un interval de următorul – pare un suspin care însoțește un regret.

Traducerea poeziei aparține Nicoletei Dabija.

*Nu vreau // să mă cufund // într-o babilonie // de străzi
Duc atâta // oboseală // pe umeri
Lăsați-mă aşa // ca pe un // lucru // pus //
într-un // ungher // și uitat
Aici // nu se simte // altceva // decât căldura bună
Stau // cu cele patru // ciute // de fum // ale vetrei.*

Gubbio, orășelul italian cu brad de Crăciun intragat în „Guinness Book”

Dacă aveți de gând să ieșiți din țară de Crăciun, țineți minte o destinație: Gubbio. Orășelul din Umbria este faimos pentru cel mai mare pom de Crăciun. Nu este un brad la propriu, ci o reprezentare a acestui simbol pe Monte Ingino, conturul și „globurile” fiind „desenate” din aproximativ 1.000 de becuri multicolore prinse de arborii din pădurile de pe coastă. În vârful muntelui, impunătoare, este Steaua care i-a călăuzit pe păstorii. Din 1981, localnicii au considerat că, prin „construirea” unui brad gigantic, aduc un omagiu patronului spiritual, Sant’Ubaldo.

„Bradul din Gubbio” are înălțimea de 650 de metri și lățimea de 350 de metri, intrând în Cartea Recordurilor în anul 1991. Luminile lui sunt dispuse pe 8,5 km de cablu electric și sunt aprinse an de an, de pe 7 decembrie până pe 6 ianuarie. De-a lungul timpului, la ceremonia aprinderii au

participat personalități precum Papa Benedict al XVI-lea (2011) și Papa Francisc (2014), ultimul luminând bradul prin atingerea ecranului unei tablete. În schimbul unei mici donații, puteți să „adoptați” o lumină de pe munte și să o dedicați cuiva drag.

„Rădăcinile” bradului se ascund sub zidurile antice ale cetății, pentru că Gubbio este un oraș ale căruia temelii au fost puse în Paleolitic. Mormintele descoperite de arheologi confirmă faptul că încă de atunci exista o comunitate umană la poalele muntelui Ingino, care s-a dezvoltat în epoca bronzului și a devenit foarte puternică în Evul Mediu, când a trimis 1.000 de cavaleri în prima cruciadă, sub comanda lui Girolamo Gabrielli.

Bradul de Cartea Recordurilor nu este singura atracție turistică a orașului. Dacă ajungeți acolo, vă sfătuim să includeți în itinerar următoarele puncte:

- Domul Sfintilor Mariano și Giacomo, a cărui construcție a început în anul 1190;
- Biserică San Francesco;
- Teatrul Roman în aer liber, cu 6.000 de locuri, construit în secolul I î.Hr.;
- Mausoleul Roman;
- Palazzo dei Consoli, o clădire gotică ridicată în jurul anului 1340, care găzduiește Muzeul Civic;
- Palazzo Ducale, construit în 1470;
- Biserică Santa Maria Nuova;
- Basilica Sant’Ubaldo, care se află aproape de vârful muntelui;
- Piazza San Giovanni, atestată încă din secolul al XII-lea;
- Biserică Santa Croce della Foce;
- Cele 6 porți ale orașului și zidurile antice.

foto: pixabay.com

TURIST

FERAR

TERAR

IN

TE

NI

TI

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

foto: gubbio.it

foto: fonteasalt.it

Înainte de pandemie, la data de 15 mai, de Sfântul Ubaldo, era organizată „Corsa dei ceri” („Întrecerea lumânărilor”). Stătuile sfintilor Ubaldo, Giorgio și Antonio erau puse pe platforme de lemn și cărate pe umeri de echipe formate din bărbați îmbrăcați în costume tradiționale, care se întrec între ele pe un traseu istoric. Probabil că tradiția se va relua din 2022.

*pagini
realizate de
Victor Partan*

RETELE LOCALI

OTTOBRE-DICEMBRE

Gubbio este cunoscut și pentru „Festivalul trufelor”, însă noi ne îndreptăm atenția spre Friccò, o rețetă delicioasă în care „vedetă” este carne de pui, dar care se poate prepara și cu miel, iepure sau porc.

Plan de lucru:

- Se taie puiul bucăți, se spală și se tamponeză cu un șervețel pentru a se absorbi apa în exces
- Se pun bucățile de pui într-o tigaie și se adaugă apă. Se lasă pe foc până când apă dă în clopot. Se scoate carnea și se spală din nou
- Se pun bucățile de carne înapoi în tigaie, cu uleiul de măslini, cățeii de usturoi, salvia și pancetta tăiată în bucățele • După ce carnea se rumenește, se adaugă vinul, rozmarinul și anșoa • Se lasă la foc mic aproximativ 40 de minute. Se mai adaugă apă în cazul în care lichidul din tigaie se evaporă
- Când friftura este aproape gata, se adaugă roșiile decojite tocate și se mai lasă pe foc 10 minute • Poftă bună!

Gata în
50 min
Porții
4
Dificultate:
redusă

Friccò, o specialitate de pui

Ingrediente:

- un pui mic (de aproximativ un kilogram) • 300 de grame de roșii decojite • 2 căței de usturoi
- o ramură de rozmarin • 2 bucăți de anșoa • o frunză de salvie • 2 felii de pancetta • sare • un pahar de vin alb • ulei de măslini extravirgin.

SEGMENTUL V

ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT. · STR. ION LUCA CARAGIALE NR. 24, 020045 BUCUREȘTI

TEL.: +4 0372 772 459; FAX: +4 021 313 3064

WWW.ROASIT.RO